



Capita Christianismi, siue Catechismus fidei, expositus in Scholae Tubingensis paedagogio.

<https://hdl.handle.net/1874/452941>



CAPITA

CHRISTIANISMI, SIVE
 Catechismus fidei, expositus
 in schole Tubingensis
 pedagogio.

Cum prefatione Ioannis Brentij.

TVBINGAE EX OFFICI-
 na Vlrici Morhardi. Anno Do-
 mini M. D. XXXVIII.

Ad æquinoctium uernum.



EGREGIO ADOLESCENTI APOLO
linari Kirscher Thomas Tilianus S.

Ipsa Dei natura quidem est incognita nobis,
Peruestigari nec ratione potest.
Nam Deus immensus cœlum mare cunctaq; replet,
Nec capit hunc mundi machina tota Deum.
Quo minus humanæ mentis sapientia tanta est,
Naturam ut possit cernere rite Dei:
Ille tamen Verbum cum Sacramentaq; donat,
Signa uoluntatis dat manifesta suæ.
Quòd nolit miseros æterna morte perire,
Sed conferre magis gaudia summa uelit,
His qui noticiam CHRISTI uerumq; timorem
Numinis atq; fidem non simulanter habent:
Quos à peccatis reuerentia numinis arcet,
Quiq; Deum uera relligione colunt.
At uia quæ ueræ sit relligionis, & ordo,
Quaq; coli iubeat se ratione Deus:
Hic docet exiguus mira breuitate libellus,
Continet & uitæ dogmata sancta piæ.
Assiduo quem qui studio uersabit, & illum
Moribus & studijs exprimet usq; bonis:
Ille demum uere bene uiuet agetq; beate,
Et merito Christi nomina magna feret.
Hunc, quia te studium pietatis amare sciebam,
Nomina cui nomen fecit Apollineum,
Commendare breui uolui tibi carmine, nostræ
Quod foret æternum pignus amiciciæ.

IOANNES

BRENTIVS LECTORIS S. D.



VM AD HANC NO-
stram Tubingensem scho-
lam sacra docendi gratia
superiori anno uenissem,
comperi studiosæ iuuentu-
ti, cum in omni optima-
rum artium genere doctif-
sima præcepta, tum præ-
cipue hanc, breuem quidem illam, sed ut eruditam, ita
egregie piam Christianæ doctrinæ epitomen propo-
ni. Non potui igitur teneri, quo minus eam in lucem
darem, atque ad communem studiosorum utilitatem
uulgarem. Plurimum enim referre, ac reip. planè ne-
cessarium duco, ut maxime omnium ea doctrina, qua
adolescentes in scholis de religione Christianismi im-
buuntur, publice extet. Nam cum scholæ à maiori-
bus nostris in hoc institutæ sint, non solum ut iuuen-
tutem humanioribus, quas uocant, literis excolant,
& ad politicarum rerum administrationem erudi-
ant, uerum etiam ac præcipue, ut sint θεογνώσταις
καὶ εὐαγγελισταῖς, & explicatione Christianæ doctri-
næ non tam idoneos ministros ecclesiæ præparent,
quàm in uniuersum omnes literarum studiosos ad se-
ctandam pietatē excitent: reip. omnino interest, eam

religionis doctrinam, quæ in scholis iuuentuti proponitur, notissimã ac uulgatissimam esse. Quare nõ sum passus, ut hæc Christiani Catechismi formula diutius paucorũ manibus teratur, aut potius opprimatur, & sibi, qui adolescentes erudiendos susceperũt, candide & patienter me audire uelint, admonero eos, ut si officio suo recte defungi, ac non tam reip. utilem, quàm Deo gratam operã nauare cupiant, nihil prius ducant, q̃ ut adolescentum animos primum omnium recta de religione sententia formare studeant, deinde etiam ipsos certa quadam ac præscripta formula cognitionis de religione, intra septa, quod aiunt, contineant. Tametsi enim, qui dant operam literis, non omnes fortassis ad publicam sacrarum literarum professionem, aut ad functionem ecclesiastici ministerij admovebuntur, omnes tamen, si non aliã, certe in baptismo susceperunt professionem Christi, & ambiunt eam felicitatis hereditatem, quæ ecclesiæ Christi diuinitus promissa est. Quid autem magis præposterum, quid magis inuersum, q̃ adolescentes ad capeßendam eam doctrinam, qua quis humana quædam cõmoda consequitur, ita urgere, ut interim nullam habeas huius doctrine rationem, quæ diuinã secum, & nunquam interituram felicitatem affert? Ac boni quidem præceptoris officium est, adolescentibus, quamuis ad prophana literarũ studia designatis, uiam demonstrare, qua bonas artes, non solum facile, sed etiam feliciter discant. Quis autem potest esse

esse *foelix eruditionis successus, ac fortuna, aut ut non
stra litera loquantur, benedictio, ubi abfuerit pietas
in Deum?* Spiritus sanctus pronunciat eum, qui non
audit uocem Domini Dei sui, nec obsequitur manda-
tis eius, maledictum in ciuitate & in agro, maledictum
ingredientem & egredientem, non minus certe &
eum, in philosophia, in iurisprudencia, aut in alio
artium genere maledictum intelligit, qui in ijs absq;
uera in Deum pietate, que non potest concipi nisi e do-
ctrina Verbi Dei, quam sacrae proponunt litera, uer-
satur. Atque haec nequaquam scribimus, quod sentiamus
philosophiam, aliasue id genus artes, aut negligenda,
aut oscitanter tractandas esse. Iudicamus enim
has, ut eximum donum Dei, ita non tam ad consequen-
dam ueram eruditionem, quam ad conseruandam temp-
necessarias: sed hoc demum merito damnandum est,
quod pietatis professio, perinde ac si non in uniuersum
ad omnes ex aequo pertineret, ad unum tantum homi-
num genus relegetur. Quid autem, amabo uos, pro-
derit, totam artium encyclopaedian absoluisse, & ado-
lescentes ad summa excellentissimarum disciplinarum
fastigia perduxisse, interim tamen neglecta, aut plane
contempta religionis doctrina, orco mancipium
educasse? Non enim sentiendum est, ueram religionis
cognitionem nobiscum nasci, & natura in nobis ado-
lescere. Habemus quidem naturales quasdam diuini-
tatis & honestatis notiones, quas ο κατηχισις in
hoc libello doctissime explicat, sed haec tanti momenti

non sunt, ut ad consequendam veram iusticiam ac
foelicitatem sufficiant. Et nati in peccato, quod origi-
nis uocant, ita obscurati sunt, ut nisi sacrarum lite-
rarum doctrina illustrentur et conseruentur, in hor-
rendas impietatum tenebras euanescant. Ex Deo, in-
quit scriptura, non est sanguinibus, aut uoluntate car-
nis, filij Dei nascuntur. Et fides, qua, teste Paulo, co-
ram Deo iustificamur et seruamur, ex auditu est.
Auditus autem, per Verbum Dei. Quare ad rectam
adulescentum institutionem necessarium est, ut do-
ctrina fidei doceatur, explicetur, audiatur, et per di-
scatur. Atque si unquam, certe hoc maxime omnium
tempore necessitas urget, ut preceptores literarum,
adulescentiam in doctrina religionis probe et dili-
genter instituunt. Magna enim eorum hominum pars,
qui sunt natu grandiores, animis suis, propter uarias
de religione doctrinas, quae hoc tempore indiscrimi-
natim sparguntur, ita turbati et disiecti sunt, ut non
dico sperare, sed ne optare quidem audeas, conscien-
tias eorum aliquando tranquillas, et ad rectam reli-
gionis sententiam compositas fore. Itaque, si ecclesia
ad posteros propaganda est, certe in adulescentibus
fitum erit, ut hi pie eruditi posteritati succurrant. Ac-
cedit et hoc malum, quod in multis ecclesiis, non so-
lum ea, quae erant adulescentiae rudimenta ad religi-
onis cognitionem, et quae abiecta impia opinione, non
mediocri utilitate conseruari potuissent, abolita sunt,
uerum etiam ipsa publica Decalogi, Symboli Apo-
stolici,

Stolici, & orationis Dominicæ cōmemoratio ac reci-
tatio, tanquam superuacanea aut superstitiosa, peni-
tus profligata sit, ac doceantur interim, nescio quæ,
Hebraicæ ueritates, καὶ ὑπερβάτεια δόγματα.
Cum igitur hæc doctrine pars in ecclesiis propemo-
dum exulet, præceptores literarum necessarium &
Deo gratissimum cultum facient, si eam in scholas re-
cipiant, & summa, quæ possunt, diligentia conser-
uent: idque tanto maiori sollicitudine faciendum est,
quanto acrius & uehementius Satan adolescentum
saluti insidiatur. Nam cum Christus testetur, angelos
tueri adolescentes, haud obscure significat, nihil pri-
us ducere Satanam, quam ut adolescentes statim ab-
ineunte ætate uinculis suis irretitos contineat. Et si
hortulani, sarmentis, spinis, alijs uere rebus nouas ac te-
neras arbusculas diligenter sepiunt, ne à bestijs le-
dantur, multo magis præceptoribus literarum dan-
da est opera, ut doctrina uere pietatis teneras & ad-
huc imbecilles adolescentium mentes ita muniant, ut
aduersus assultum pessimorum affectuum, qui sunt
crudelissimæ bestię, tuto consistere queant. Nolim
autem adolescentes in religione ita imbui, ut initio
quæuis obuia confusim eis obtrudantur. Certa for-
mula præscribenda, certa capita proponenda, adeo-
que eadem iterum atque iterum inculcanda sunt, in
quibus religionis summa contineatur. Sic enim fiet,
ut adolescentes non solum hac occasione ad sectandã
& obseruandã in alijs artibus methodon assuefiant,

sed etiam, ne amplius sint pueri, qui fluctuent, & circumferantur quouis uento doctrinae, quemadmodum Paulus ait. Ad quam rem censeo hunc libellum aptissimum & utilissimum esse, qui non solum praecipua Christianae doctrinae capita, ut breuiter, ita diserte explicat, uerum etiam quantum pietatis & honestatis e prophanis scriptis excerpi queat, perspicue demonstrat. Commendo igitur eum omnibus bonarum artium professoribus, ut habeant, quo adolescentes in pietate ita erudiant, ut remittant eos domum, non doctos tantum, sed & pios ac honestos. Quo officio non possunt quicquam Deo acceptius, nec reip. utilius, ac magis necessarium facere. Vale, e Tubinga. III. Calendas Februarij. Anno XXXVIII.

Perperam exarata sic emendabuntur.

Char. 7. dorso. uer. à fine 8. legetur pioru, tum priu.
& à fine. 5. Interminatur enim ijs poenam. Char. 11. d.
uer. à fine. 3. l. ipse Deus al. C. 13. u. 19. inducatur &
C. 16. d. u. 7. l. quod pla. C. 18. u. 5. l. quasi à nexu man-
nif. C. 25. d. u. 12. l. oremus. C. 26. u. 6. l. prouentum
& deinde foelicitatem, & postea pacè, & mox trans-
quillitatem. C. 26. d. u. 9. à fine. l. ut nemo unquam, &
u. 7. à fine, remissione pecca. C. 28. u. 10. à fine l. cause
mal. C. 32. u. 14. l. ne pulchrum quidem esse. C. 33. d. u.
7. l. κατ' ἄριστον καλῶς. C. 40. u. 13. l. ἵσθη.

PVERILIS

DOCTRINA DE CHRISTIAN
IANA VITA.



XPOSITVRI PVERILEM doctrinā Christianae vite, primum consideremus, an haec diversa aliqua in parte sit ab ea doctrina Christianismi, quae progressu aetate proponitur, sicut alia est puerilis alia virilis ad actiones vite institutio. Quo loco sciendū, hanc doctrinam simplicem esse & unius modi, neque aliud tradi pueris et imperitis, aliud adultis & sapientibus. Nam quod Paulus lactis potu non cibo aluisse Corinthios se dicit, non ad doctrinae diversitatem, sed illius modum & administrationē referendum. Sic enim egisse cum illis se dicit, ut ferret imbecillitas intelligentiae ipsorum. Hoc tenendum propter quorundam nocentem opinionem, qui ab imperitis & pueris quasi mysteria & arcana quaedam religionis Christianae remouent, & reseruant cognitioni sapientum. Nihil est enim in hac doctrina celandū

PVERILIS DOCTRINA

Matt. 10. neque occultandum, cum ipse Christus iubeat audita intra parietes supra tectum proclamare. Hoc quidem est uerum, pueriles & imperitorum animos esse leuiore, q̄ ut grauiſſimarum rerū & abhorrentium à ratione humana explicationē capere facile poſſint, maxime ſi rudes ſint ſermonum pietatis, aut etiā, quod in diuturna uſurpatione ſuperſtitionum accidit, prauis opinionibus imbuti. Cum hiſ igitur caute & pedetentim progrediendum, ut intelligentum inceſſus illorum tarditati accommodetur. Hęc quaſi manuſductionis ratio intelligenda puerilis doctrina ſiue inſtitutio, græco nomine *κατήχησις*, quo ſignificatur, tum non obrui aures diſcentium, ſed quaſi re noua doceri, ut patiantur in illis ſonare pietatis uoces. Semper enim ordine et quadā ſerie fieri geriq; Deus inter ſuos omnia uoluit, quem ordinem turbari, impietatis nocentiſſime fuit omnibus temporibus, quibus accidit. Nihil igitur eſt in eccleſia faciendum moliendumque præpoſtere, audacter, temere, neq; ſtudio nouationū, ſed ueritatis inflammari, neque turbulentos ſed placidos atq; manſuetos Chriſtianos eſſe cōuenit.

DE CHRISTIANISMO.

Hiſ expoſitis cōſequens eſt, ut explicemus quid Chriſtianismus ſit. Huius doctrinā tradendā ſuſcepimus. Conſtituta enim re & definita, certa illius poterit

poterit animo notio concipi. Christianismi aut uox à Christo est facta. Itaq; intelligitur eorum sententia & studium, qui Christum sequuntur: hęc aut re nouatio quę dā est mentis & cogitationū ac uoluntatis in persuasionē salutis et uitę sempiternę, quę conferatur misericordia Dei per & propter Iesum Christū. Hoc opus credimus & fatemur esse spiritus Dei, sicut scriptū est, filios Dei esse eos, qui ducantur spiritu illius, & nemo dicere potest Dominum Iesum Christum, nisi in spiritu sancto. Sic fit ut Christianus sit noua creatura Dei: nihil enim eorum omnium, quę humane nature notionibus cōprehenduntur, neq; uis & perspicacitas animi, neq; ingenij lumen, neque doctrinę elaboratio, perficere Christianitatem possunt, sed hoc est quoddam opus internū, non foris apparens hominū oculis, neq; intellectū subiens. Recte aut est dictum: Specimen in unoquoque genere de optima natura esse capiendum. Itaque omni laude et bonitate, quę in hominem cadat, absolutum aliquem hominem constituamus, illius sapientia atque uirtus quantacunque sit, externa tamen fuerit, hoc est, patens & exposita intelligentię humane, sed interior homo, illa noua fabricatio diuina, rationem & intellectum humanum prorsus effugit. Itaque Christus manifeste docuit, neminem intrare posse in uitam eternam, nisi regeneratū, & de ea regeneratione co-

PVERILIS DOCTRINA

piose differuit & Paulus, neq; Iudæum esse in Christianismo, neque Græcum, sed nouam creaturam. Hæc est uera & omni ratione tenenda doctrina Christianismi, & separanda longissime ab humanis rebus: neq; committendum, ut cum harũ quãuis speciosa honestate & pulchritudine per nocentissimum errorem illa commisceatur, sed sinceritas ipsius atque castitas maxima cum cura & attentione custodienda est. Sed nunc pueri breuiter quæ dicta sunt, cognoscant & perdiscant.

Q V I D E S T C H R I S T I A N I S M V S ?

Est sententia de misericordia & benignitate Dei, qua omnibus per Christum contingit uita æterna, renatis in fide per spiritum sanctum.

Quid Christianismus, & quòd simplex doctrina illius sit diximus. Nunc qua uia ad hunc perueniri soleat ac possit, queramus. Vna aut est uia, Christus. Itaque nullius consilio ac studio, non ulla uita integritate comparatur, sed sola inuentione uia, hoc est, Christi cognitione ad illum contendere & pertingi potest. Hoc est quod dixit diuus Paulus, fidem ex auditu esse. Promulgatio igitur Verbi Dei, & prædicatio de Iesu Christo in hanc uiam omnes conuocat. Sicut ipse præcepit: Ite, prædicate Euangelium omni creature, &c. Euangelium enim græca

Roma. 10.

Mar. 16.

uoce hoc preconium iucundissimum salutis & uitae nominatur, cuius ministri Apostoli, id est, legati appellantur. Ita fit, ut Christianismi totius caput & summa fides sic acquiratur, quem ad modum breuiter comprehendendum pueris subijcitur.

VNDE FIDES COMPARATUR?

Donum est hoc eximium Dei, quod contingit hominibus per ministerium praedicationis Apostolorum illius de Iesu Christo.

Sed quia letum hoc nuncium esse nulli potest nisi qui tristis sit (quomodo enim exhilarentur iam prius hilares?) ideo antecedit gratiam illam & gaudij plenam praedicationem Euangelij formido & percussio animorum, qua illi perterrentur & trepidant, atque tum poenitet priorum omnium. Itaque sic scriptum est: Venit Ioannes baptizans & dicens: Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Et rursus: Tum deinde coepit Iesus praedicare & dicere: Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Et in concione Petri: Resipiscite & conuertimini &c. Tum enim haec uia ducat ad innocentiam, abstrahat abs scelere, tum ad uitam auertat a morte, necesse est. Itaque sequitur, ut ingressionem huius odium & auersatio & fuga scelerum atque mortis antecedit. Nam in sec

Luce 4.

Matth. 3.

Luce 3.

Matth. 4.

PVERILIS DOCTRINA

curitate & quiete nemo querit aliam fœlicitatem. Quapropter in uita ualde est res periculosa uel potius nocentissima, tranquillitas, & ocium humane mentis. Angi animos oportet, & sollicitari aliqua re, qua liberari debeant, malumq; sentire: sic enim leuari poterunt. Ut enim letales morbi doloris sæpe sensum non afferunt, ita qui sibi suo animo & propria, hoc est, humana opinione bene esse arbitratur, eos miserabili & exciiali morbo laborare existimandum. Sed cū ingens miseria humani generis & natura nostra in profundissima caligine errorum demersa sit, ideo excitandus hic intellectus cum imbecillitatis tum prauitatis nostræ, & animi peruersitas actionumque turpitude proponenda cōspectui. Fallimur enim, & nos cupide decipimus cæci amore proprio. Hoc est legis officium. Nam ut Paulus dicit: per legem agnoscitur peccatum, & lex quasi pueros deducit ad Christum. Hæc pueri sic notent.

QVID PRÆDICANT APOSTOLI Pœnitentiam & remissionem peccatorum.

Non enim est apta prædicatio Euangelij neque utilis superbis & elatis opinione propriæ iustitiæ ac integritatis. Nam Christus uenit uocatum peccatores ad pœnitentiam, neque extiterit alius facile

cile error perniciosior quàm hic uanissima ostentationis doctrinae Euangelicae, & fidei Christianae, cum abest metus erga Deum, sensus irae illius, & indignationis ob peccatum, ipsius etiã peccati dolor, & mortis minae. Scriptum enim est: Pauperes euangelizari, & spiritum contritum & cor afflictum negat David Deum despiciere. Discant igitur pueri hoc loco, ante gaudium Euangelij incedere perturbationem, & meditentur hoc dictum: Initium sapientiae timor Domini, non ut imbuantur formidine quadam hostili, & Deum ipsum refugiant atque auersentur, sed ne sperent Deo placere illos, quorum animos aut penitus non tangit aut leuiter mouet cura & respectus ipsius, quamuis ore uersent mentionem Dei & rerum diuinarum. Nihil enim esse certius potest, non solum scriptura sancta docente, sed etiam ipsa re demonstrante, quàm Deum peccato, hoc est, flagitijs & sceleribus irasci, & punire improbos. Plena enim sunt sacrae ac prophetae historiae exemplis poenarum atque suppliciorum, quibus non solum mali homines, sed ciuitates atque regna affecta fuerint. Nam & Gomorraeorum internicio & Chanaan. eorum eradiciatio, & ipsum in primis diluuiũ satis ostendit, quod praemia peccati sint, nepe interitus. Et Graeci sapientes animaduertunt non ferè impietate et scelera impunita remanere, quae sententia sic scriptum reliquit Xenophon:

PVERILIS DOCTRINA

Multis euentis planum fieri cum in Græcorum tum
 barbarorum gente, nequaquam fugere numen di-
 uinum, neque euadere animaduerſionem illius im-
 pia & ſcelerata facta hominum. Cum igitur pecca-
 tores omnes planè damnati capite ad ſupplicium quo-
 tidie rapiantur, quantus eſt ſtupor non percelli me-
 tu pœnæ, ſi quem maxime innocentiæ reſpectus non
 tangat. Quis autem ferat ſaſtidium eorum, qui non
 ſolum peccata non uitare, ſed ne interdita quidem
 illorum nota habere uelint, quæ cum ipſa mentibus
 hominum inſcripta ſint: nam naturalis intelligen-
 tia recta & praua dijudicat, tamen in quadam tan-
 quam tabula promulgata illa ſemper nobis atque
 aſſiduo aſpicienda ſunt, ut meditemur nocte atque
 die diuinam legem. Quapropter præſcriptio Mo-
 ſaica Decalogi, ut uocatur, inculcanda eſt pueris, et
 ab his exigendum, ut memoriæ mandare nõ ſolum
 orationem legum illarum, ſed etiam ſententias ue-
 lint. Capita enim illa ſunt omnium, quæ uel non fa-
 cta uel facta ulciſci grauiſſime Deus ſtatuit, quo
 ſtudio eruitur de animis cognitio peccati & odi-
 um turpitudinis & amor innocentie, atque ita ma-
 nibus legis ad Chriſtum deducimur, & aures præ-
 paratas afferimus ad Euangelij prædicationem.
 Peccatum enim certe notum eſſe oportet, ſi quem
 pœnitere illius debeat: cognoscitur autem per le-
 gem. Inculcanda igitur, ut diximus, pueris & uul-
golegis

go legis præcepta assiduo, & minæ poenarum proponendæ sunt, & sicut Salomon sapientissimus rex iussit, nõ solum uerborum seueritas, sed uerberum etiam seueritas in hac doctrina usurpanda. Quod ut ratione & quasi arte quadam fieri rectius possit, generalia capita faciendorum fugiendorumq; constitui debent, quæ deinceps passim disputando & explicando dilatentur, & in omnem uirtutis ac iusticie atque honestatis quasi materiam distribuuntur. Huc enim pertinent omnes illi loci in quorumcunque libris atque scriptis, qui parænetici dicuntur, quibus comprehensa est cohortatio ad actionum honestatem, & castigatio ob uitia atque flagitia, quæ est prorsus legum illarum interpretatio, quarum quidem legum capita ediscant pueri, ut ordine subiecta sunt de Exodo. Neq; n. melius à quoq; quam ipso Deo componi potuisse, neq; quicq; quod uitandum sit non complecti illa certum est.

PRAESCRIPTIO MOSAICA

Decalogi Exod. uicesimo.

Locutusq; est DEVS cunctos sermones hos, dicens:

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile,

PVERILIS DOCTRINA

necq̄ omnem similitudinē, quæ est in
 cœlo desuper, & quæ in terra deors
 sum, nec eorum quę sunt in aquis sub
 terra. Nō adorabis ea necq̄ coles. Quis
 a ego sum Dominus Deus tuus, fors
 tis, zelotes, uisitās iniquitatem patrū
 in filios, in tertiam & quartam gene
 rationem eorum qui oderūt me, & fa
 ciens misericordiā in millia his qui di
 ligūt me, & custodiūt præcepta mea.

Non assumes nomen Domini Dei
 tui in uanū. Nec enim habebit inson
 tem Dominus eum, qui assumpserit
 nomen Domini Dei sui frustra.

Memento ut diem sabbati sanctifi
 ces. Sex diebus operaberis, & facies o
 mnia opera tua. Septimo aut̄ die sabb
 batum Domini Dei tui est. Non facies
 es omne opus in eo, tu & filius tuus,
 & filia tua, seruus tuus & ancilla tua,
 iumentum tuum & aduena, qui est in
 tra portas tuas. Sex enim diebus fecit
 Deus cœlum & terram & mare, & o
 mnia quæ in eis sunt, & requieuit die
 septimo. Idcirco benedixit Dominus

Deus

Deus diei sabbati, & sanctificauit eū.

Honora patrem tuum & matrem
tuam, ut sis longæuus super terram,
quā Dominus Deus tuus dabit tibi.

Non occides.

Non mœchaberis.

Non furtum facies.

Non loqueris cōtra proximum tu-
um falsum testimonium.

Nō cōcupisces domū proximi tui.

Nec desyderabis uxorem eius, non
seruum, nō ancillam, nō bouem, non
asinum, nec omnia quæ illius sunt.

*Hæc est igitur legum oratio, atque huic præscri-
pta autoritas non hominis sed Dei legislatoris, qui
non solum in lapideas illam tabulas incidit digito
suo, sed etiā in hominum animos atque corda, quod
ipsum & historia innuere uidetur. Nam quid sunt
saphirinæ tabulæ, ut perhibentur, nisi cœlestis
uis mentis & intelligentiæ, quæ se ad diuinarum
humanarumque rerum cognitionem aperit tan-
quam in duas parteis, in quarum una non leui-
ter sed penetrante scriptura, cultus diuinus, in al-
tera conuictus hominum inter ipsos expressus le-
gitur. Sed ea est humana negligentia atque im-
probitas, ut quàmuis interdum percussis cogita-*

PVERILIS DOCTRINA

tione & sensu numinis, tamen cito obliuiscantur mandata illius, & promulgationem ipsam iam nihil morentur, sed ignorante & peruerso studio omnia prae posteram atque contraria instituunt & usurpent. Quod cum sit, franguntur ille tabulae, & praescripta legum confunduntur, sed Deus tamen ipse reparat, & nouus profert eisdem uerbis atque sententijs notatas. Hos enim sensus nulla unquam uis ita obruere potuit, quin rursus se tandem proferrent atque ostenderent. Haec de Mosaiscis tabulis quasi allegoria quaedam explicata haec tenus praefati, nunc ad singula capita legum accedamus, atque primum ipsam praescriptionem diligenter consideremus. Se enim esse dicit Deum, qui illas leges ferat atque iubeat, non Moysen. Itaque non pro humanis, sed diuinis edictis haberi debent. Adiungit autem ad hanc praescriptionem auctoritatis suae mentionem beneficij, ut benignum & clementem legislatorem, non seuum neque immitem Dominum esse, iam nunc ab initio statim sciamus.

CAPVT I. DE LEGE.

Non habebis deos alienos coram me.

Nulla gens unquam tam feratamque aliena fuit ab humanitate, quin & sententia sua numen esse statueret, & religione coleret. Hoc igitur edicitur nunc, recte & sentiendum de Deo, & uera illum pietate

pietate colendum. Nemo aliter unquam orsus est
 præcepta de uirtute quàm hinc: Deum cole. Sed in
 hoc est magna attentione opus, ne fallamur & in
 sententia de Deo & in religionis usu. Nam in hac
 præcipua parte totum humanum genus miserabi-
 liter, quasi in quadam profundissima caligine, sem-
 per incurrit uel potius collapsum est. Quare hoc
 monet lex, unum esse Deum colendum iuxta illius
 uoluntatem, qua quidem in parte iam res desinit
 esse nostræ consyderationis & prudentiæ, atque
 etiam arbitrij & studij: sed audienda est uox &
 sermo Dei, sicut ipse apud Ieremiam negat se pri-
 scis sacrificiorum & uictimarum mādāta dedisse,
 sed hoc iussisse ut audirent uocem suam. Hoc loco
 admiscetur interminatio horribilis iræ et uindictæ
 diuinæ erga uiolatores ueritatis, cum sententiæ de
 Deo, tum cultus illius. Fundamentū enim hoc est o-
 mnis pietatis & iusticiæ, neq; fundamentū modo,
 sed etiam conclusio atq; perfectio. Sed quia & re-
 Æ sentiri de se, & conuenienter colise Deus uult
 atq; iubet, quæ sit ueritas sententiæ, & cultus certi-
 tudo, uerbosius explicandum. Tres sunt res, quæ di-
 uinitatem quasi constituunt, sententia hominū: fi-
 des, metus, amor. Quæ quidē et ut in hac excellen-
 timentione diuinitatis eximia & summa debent in-
 telligi, & præcipuum ex his fides. In quacūq; igitur
 hæc defixa & quasi assumpta à nobis fuerint, il-

PVERILIS DOCTRINA

Listribuitur iudicio nostro numen quoddam diuinitatis. Ita fit auarus Deus pecunia, libidinosis uoluptates, multis potentia uel sua uel aliorum, cum hanc formidant, illa freti sunt. Sapientia autem & cogitationes humane plurimos ad se blandissima uel & illustri specie abducunt. Quare ista quibus salutis & beatitudinis expectatio atque cupiditas continetur, Deus à se auerti ad ulla alia uetat, idem metum interitus & miserie incutere nobis quicquam nisi iram suam non uult, dicit igitur hoc: Deo tuo liberatori soli fidem tribue, reuerentiam tribue, cultum autem impende, quemcunque ille quoque tempore tibi prescripserit, ille ipse inquam, sermone non alieno sed suo.

CAPVT II. DE LEGE.

Non assumes nomen Domini &c.

Hoc capite iubetur confessio ueræ sententiæ de Deo, edicitur. n. ut sancte & religiose nomen Dei usurpemus. Quapropter cum in coetu piorum cum priuatim inter ipsos mentio quidam de his rebus, quibus ueritas diuina continetur fieri debet, sed caste et cum magna cura ac attentione. Interminatur ijs poenam, qui temere aut prepostere nomen Dei inculcarent. Primum igitur notandum, precipi, in omni sermone de Deo uersandum cum timore & reuerentia, neq; accersendam tantam maiestatem rebus friuolis atque

atq; prophanis, multoq; minus nefaria oratione inquinandā, sicut faciunt qui peruertunt uerā intelligentiā rerum diuinarū calliditate & malicia, & cōtaminant impuritate oris sui. Deinde cum perperā & temere nos uti uetat nomine Dei, planē iā mandat recte & conuenienter uti. Quare hoc capite laudes & præconia Dei & actiones gratiarū & preces fieri iubetur, qbus ita usurpatur nomē Dei, ut ipse Deus uult. Nam & sacrificium gratissimū esse illi sacra docet scriptura, laudū ipsius celebrationē, & gratias agere, hoc est, confiteri beneficia eius, tantū nos iubet, neq; rependi aliud uelle sinit, & in miserijs atq; doloribus nostris unius opē expectandā expectandamq; gratuitam quidē de misericordia illius proponit. Discent igitur pueri hoc capite præcipi, primo religionem, secundo celebrationem diuinorū beneficiorum, tertio inuocationē auxiliij Dei atque benignitatis in aduersis, quarto uetari cōtaminationem rerum diuinarum uerbis, atq; improbā ac flagiciosam illarum mentionem.

CAPVT TERTIVM.

Memento ut diē sabbati sanctifices.

Hac mentione Sabbati edicitur cultus externus & cærimoniarū obseruatio, qbus numen diuinū celebrari in ueritate sentēciæ & cōfessiōis sanctitate necesse est. Neq; existimādū nihil pertinere ad nos

PVERILIS DOCTRINA

Iudaicum sabbatū, cum proposuerimus, naturæ leges istis capitibus promulgari. Sic igitur se res habet, & omnes statuunt, uenerandū esse numen ritus aliquo & ordine cærimoniarū, ad quas peragēdas statis diebus opus est, quibus ab alijs quotidianis occupationibus & negocijs feriatī simus, ut sine ullo impedimēto & libere cōuentus cœtusq; sacri possint haberi. Quod quidem septimus dies seruetur, aut aliqua in hoc certa præscriptio aut superstitiosa obseruatio proponatur, arbitrandū non est. Nā & Christus docet, necessitati & usui salutarī cedere sabbati legē, et filium hominis etiā illius dominū esse affirmat, & ordinationes cærimoniarum reuelato Christo constat esse uolūtariæ institutionis, nō inuolabilis constitutionis, quarum tamen contuminatores & neglectores propter improbitatem & peruersionem ordinis atque decoris, sua petulantia grauitèr peccant. Quapropter cū cærimoniarum usus legem habeat in uniuersum naturæ, hoc est diuinam, modus & ratio, atque etiam tempora illius ita obseruentur, ut consensu & auctoritate ecclesiæ quoque seculo & quaq; in gente consentanea ueræ pietati fuerint instituta. Nam ordinis autor Deus est, non perturbationum, & superiorum diuina subdelegatione imperijs debent parere inferiores, sicut sequēs proxime caput docet, neque reiicienda tamen illa doctrina de sempiterno sab

DE CHRISTIANA VITA. 9

no sabbato, hoc est, perpetua quiete & tranquillitate animi, & seriatione a omni humana actione in sententia uerae pietatis, cum se quisq; præbeat tanquam organum Deo & spiritui sancto illius, ut omnia opera perficiantur grata & placentia Deo in Christo. Vtilis est enim hæc doctrina, & innuitur à sanctis prophetis, estq; fidei erga Deum præcipuum incitamentum.

DE CAERIMONIIS.

Qui uero caerimonijs, hoc est, operatione quadam & ritibus sacrorum maxime pueri & uulgi mouentur, & his temporibus de illis nocentes ac multiplices controuersie atque contentiones exoriuntur, pluribus de hoc toto genere ecclesiasticarum operationum differere placuit. Ac primum, remouenda est omnis præpostera atque impia persuasio de caerimonijs, eius sententiæ, qua diuinum nomen ab hominibus fingi solere diximus, neque in obseruatis salutis & uitæ sempiternæ spem, neque in simpliciter neglectis metum interitus & mortis poni oportet. Hac enim impietate superiora mandata uiolantur, & Prophetæ grauissime istum planè Idolorum cultum arguerunt in populo Iudaico. Secundo, ipsæ etiã caerimoniæ, quæ sua operatione impiæ sunt, hoc est, aduersæ uoluntati & uerbo Dei, penitus exterminandæ sunt, ut missæ pro defunctis,

PVERILIS DOCTRINA

Et indulgentiæ et reliquæ, in quarum celebratione
 ita est inuoluta impietas, ut seiungi nequeat. Tercio, quicquid est aliarum carimoniarum, à quibus impietas
 sententiæ remoueri potest, cum illæ postea nudæ
 relictæ, usus tantum profint aut noceant, de his discrete
 est disputandum, neque demolitione semel omni
 um simplicitas animorum uulgi offendenda. Nam in
 tegræ et puræ doctrinæ cōseruata, reliqua omnia
 charitatis et beneuolentiæ officijs debeantur. Ex
 hoc genere illæ sunt, dierum, ciborum, uestimento
 rum discrimina, et alia quædam, de quibus litigari atque
 contendendi detracta sententiâ impietatis non oportet.
 Itaque et utemur et non utemur libere sine of
 fensione: Hoc est à D. Paulo clarissime declaratum,
 multis in locis epistolarum illius. Quia autem cari
 moniæ sunt ecclesiæ, hoc est cōuentus et cœtus cre
 dentiū, opera quædam, ideo cum in ecclesiastica di
 ordine geri debeant, disciplina hæc ecclesiastica di
 ligenter et constituenda et custodienda est, inque
 hac discrimen illud et reuera esse et apparere de
 bet, ut sacra disciplina ista cum alia quacunque in
 uita non esse confusa uideatur. Itaque omnia reli
 giose administrari, et quasi in præcipuo conspe
 ctu Dei in ecclesiâ fieri debent, sicut et Paulus ca
 put mulieres tegere in ecclesiâ reueritas angelos
 uoluit. Eam ob rem, cum à prioribus introductas
 carimonias emendari atque corrigi, tum paulatim et

tim & cum magna moderationis cura innouari, atque ita aliquas tolli, aliquas institui, omnibus temporibus solitum comperimus, poscente uidelicet aliqua uel potius flagitante non leui causa. Atque hoc est proprium munus eorum, qui in ecclesia ad docendum & presidendum & tanquam conuentus habendos uocati: prepositique sunt. nam temeritate priuata in ea quæ constituta fuerint subuertenda irrupere, est & sediciosum erga homines & erga Deum secleratū. Quicquid aut in huiusmodi mutationibus & institutis tentatur, in ijs quemadmodū uulgi & imperitorū rationem benigne haberi oportet, ita in optimā partem, quicquid fecerint ij, quorum hæc curatio propria fuerit, ab omnibus accipi debet: nam peruicacia animi refragari & conuicia facere studio illorum, qui in cærimonijs corrigendis uera ratione uersantur, sediciosum atq; nefarium. Hanc autem dijudicare nō est imperitiæ neq; leuitatis uulgaris. Discāt igitur pueri ex hoc præcepto, cōuentus ecclesiasticos statis diebus sancte & religiose, & cærimoniarum ritus tranquille & pacifice seruandos esse.

CAPVT QVARTVM.

Honora patrē tuum & matrem tuā.

Hoc est caput primum earum legū, quæ ad uitæ &

PVERILIS DOCTRINA

morū integritatem & uirtutis cultū late sunt. In se-
 cunda tabula, principe loco positū, & inter eas le-
 ges, quæ præscribunt quid in hominū mutuo usu fie-
 ri aut omitti debeat, diuinissimum. Itaq; & illis de
 diuini numinis sententia atque ueneratione proxi-
 mum. Præcipitur autem obseruatio & honor erga
 parentes, quæ & ipsa in humanis rebus pietas nomi-
 natur, et omnes qui honestatis præcepta ædiderūt,
 cultui & uenerationi diuini numinis hunc parentū
 subiungere. Hoc D. Paulus præceptum commen-
 dans primum esse dicit, cui promissio diuina adiun-
 cta reperiatur. Vnde colligit, ad uitæ humane foeli-
 citatem huius custodiam pertinere. Et in scriptura
 horribilia exempla extant neglectus, atque etiam
 multo magis contemptus parentum. Estq; ita natu-
 ra comparatum, ut qualem se quisq; erga parentes
 suos præbuit, tales erga se liberos quoque suos ex-
 periat. Ut autem parentibus, qui nobis lucis &
 uitæ auctores fuere, præcipuus honor debetur, ita
 qui sunt autoritate atque dignitate loco parentum,
 non secus hoc eodem capite obseruandi colendiq;
 præcipiuntur: horum est ordotalis: Magistratus,
 itaquam patria ipsa quam administrant imperio
 suo, quæ nobis etiam ipsos parentes dedit, his obedi-
 re, hos reuereri, ab his mandata exequi placide ac
 libenter quisq; debet. Hoc diuus Paulus accurate
 docuit, & sediciosorum atq; Magistratus contem-

ptorum

ptorum metuenda supplicia sacra scriptura propo-
nit. Atque ita est rectū parere illis, ut feratur in pri-
mis ille de tragædia uersus, quo ferendum etiam
iniquum imperium dicit. Post magistratus nume-
rentur consanguinei & propinqui ij, in quorum
quisq; tutelā uenit aut est datus, præceptores &
magistri. Post hos senectus, quæ uniuersa iuuen-
tutis parens putanda, quam ætate & rerum usu an-
tecedit, & instruere possit. Postremo illi qui in ec-
clesia præpositi, & curationibus doctrinæ & disci-
pline ipsius præfecti sunt. Quod genus, quia quon-
dam senum erat, presbyterorum nomen proprium
est adeptum, quod & in iunioribus seruetur, ut Ti-
to & Timotheo. Qui cum essent prudentia & pie-
tate senes, in contemptam iuuentutem illorum D.
esse Paulus uoluit. Horum autē postremo loco men-
tionem feci, quod nunc disputamus de obseruatione
et obedientia erga ciuilia imperia, quibus corpora
& mores & uita externa regatur. Quorum admi-
nistratio est regnorum & ciuitatum, in quo nume-
ro ecclesiastica potestas non est ponenda. Itaque si
illam sibi usurpant, detrahentes de autoritate eo-
rum, quorum propria est, & perturbantes ordi-
nationem Dei, faciunt improbe. Christus ergo ipse
grauiter accusat Phariseos, qui suis legibus paren-
tum reuerentiam & cultum imminuerent. Habet
igitur potestas ecclesiastica principatum ministe-

PVERILIS DOCTRINA

rj in ecclesia docendi & administrandi rem eccle-
 siasticam, castigandi peccatores, atque etiam pu-
 niendi excommunicatione contumaces in flagicijs
 & peccatis, & ignoscendi atque recipiendi poeni-
 tentes, quæ omnis tanquam censura est, non in cor-
 pora & res, sed animos & mentes hominũ. Quod
 quidem discrimen est tenendum, quia confusione
 horum generum perniciose errari solet. Atque
 hæc duabus sentencijs explicantur clarissime Mat-
 thei 20. Principes gentium dominantur illarum,
 uos autem non sic. Et 18. Quicquid ligaueritis in
 terra, ligatum erit in cælis. Nam & in terris poten-
 tia & regno atque opibus prætextu Apostolici mi-
 nisterij præstare Apostolos, qui sunt potestas ec-
 clesiastica, Christus non uult, & eorundem iuris-
 dictionẽ, quantum quidem ad huius functionis na-
 turam pertinet, ad cælos extendit, ubi sentẽcia &
 iudicatum ab illis perficiatur. Nunc discant pueri,
 præcipi hæc capite obedientiam, cultum, uenera-
 tionem erga omnes qui alicuius præsentie nomi-
 ne excellent, parentes, Magistratum, magistros,
 consanguineos, senectutem, Ecclesiæ mini-
 stros, quibus ipse Deos alios omnes
 ordinatione sua subdiderit
 atque subiecerit.

CAPVT QVINTVM.

Non occides.

Christus ipse interpretatus est hoc caput, cum docuit, iræ & odij maledictionem continere. Et prophetæ, cum dolos & insidias & obtrektiones, gladios & uenena appellant, satis clare interpretantur hoc præceptum, & docent, non solum facinus homicidij, sed etiam consilia & uoluntatem prohiberi. Denique intelligendum, in omnibus his capitibus non leues neque quasi euanescentes edictiones esse, neque ad opus tantum pertinere, sed grauissime atque penitus in mentes ac uoluntates hominum incumbere, ipsasque causas faciendorum & fugiendorum complecti. Vt igitur minus est impius, qui impie cogitat de Deo, quam qui loquitur, ita cogitatum scelus & flagitium, quamuis nocet hominibus minus, Deo certe non minus displicet. Quòd si etiam legibus humanis uindicantur, non solum exitus rerum, sed etiam consilia, quanto hoc uehementius facere diuinas leges credendum, quarum lator in ipsis mentibus præcipuam iurisdictionem exercet? Quapropter discendum, hoc præcepto non solum cædes uetari, sed etiam omnis generis iniurias, amarulentiam, iracundiam, odia, obtrektiones, deniq; cogitationes, dictaq; & facta, quibuscunque alterius uitæ atq; capiti insidie struantur, & periculum comparetur.

PVERILIS DOCTRINA

CAPVT SEXTVM.

Non mœchaberis.

Hoc capite omnis impuritas prohibetur, in uer-
bis & factis. Nam cogitationum & cupiditatum
fœditates, sicut & iniuria erga ciuium res et bona,
seorsum uetantur. Commendatur autem eximia uir-
tus castitatis & continentie. Cum lex & uiolari
alienū thorum, & inquinari corpus omni immun-
dicia prohibeat. Diuus quidem Paulus ualde studu-
it uitium hoc reddere omnibus ab ominabile, cum,
quod alijs sceleribus nō fiat, isto proprium cuiusq;
corpus polluatur. Hoc ipsum mirifice bonitatem
mentis peruertit, quia ad spurcicie & libidinum
operationem etiam animus & mens quasi aggluti-
natur. Ita prophanatur sanctissima creatura Dei,
& in lutū turpitudinis demersa suffocatur. Quan-
tum enim optimorum ingeniorum & naturarum
prestantium hac calamitate pessundatum fuit? Mi-
rifica atque incredibilis uis est huius mali in omni-
bus his corrumpendis & labefactandis, quæ in ho-
minum moribus & consuetudine inprimis proban-
tur. Itaque uix est ullius peccati tantus pudor, quan-
tus impuritatum. Est autem hoc falso à quibusdam
dictum, nihil detrudere orationem obscœnam de
nitæ castitate, ut dixit Catullus: Castum esse decet
piū poëtā ipsum, uersiculos nihil necesse est. Nam
proditur

proditur certe animi lasciuia & petulantia dictorum obscœnitate ac proteruitate, & aliorum aures ac mentes contaminantur. Quare nos discamus & caste sentire, & loqui pudice, & nihil facere impure, non solum ut adulterij pœnæ, sed etiam ut foeditatis & spurciciæ supplicia uitentur, conseruenturque corda, lingua, membræque omnia corporis pura Deo nostro. Et quia omnino intelligendum, præcepto hoc eradicari impuritatem uitæ, & etiam quæ hanc uel excitant uel adiuuant, uel comitantur, remoueri existimandū ocium, crapulam, ebrietatem, somnum, denique omnium uoluptatum indulgentiam, ut in optimarū rerum studiorumque usu & exercitationibus conseruetur integra & honesta uita nostra.

CAPVT SEPTIMUM.

Non furtum facies.

Hoc caput uetat damnū dari rebus ciuū, & abstinere manus iubet ab ijs quæ alieni dominij sunt. Non autē putandum solummodo prohiberi furta aut rapinas, sed etiam insidias & fraudes & circumuentionum calliditatem. Denique furtum esse alienæ rei contrectationem inuito domino, non solum ita accipiemus, ut inuito domino fiat, quod ipse iure prohibere possit, sed etiam quod non possit, deceptus uidelicet & circumscriptus uersutia altæ

PVERILIS DOCTRINA

rius. Itaprauitatesistae uulgaris prudentiae planè
damnantur, constante & manente hoc in omni ui-
tae consuetudine: Quod tibi non uis fieri, alteri ne
feceris. Nemo autem se uult certe seduci, falli, aut
imponi sibi, ne dum noceri quidem, & eripi sua
pertaui, uel se ignorante furto subduci.

CAPVT OCTAVVM.

Non loqueris falsum testimoniũ con-
tra proximum tuum.

Vetat lex uanitatem, & iubet ut oratio cum cor-
de consentiat, ne quid fingatur animo, quod lingua
interprete proferatur ad alterius damnum & per-
niciem. Dicitque planè quod Salomon: Qui loquitur
quod sentit iustus est, qui autem mentitur testis
falsus est. Videre autem de hoc capite est, quàm lon-
ge à sua integritate corrupta natura absit. Quis
enim nunc, nõ dico ex uulgo, sed præcipuorum ho-
minum, non in hoc summam prudentiam constitu-
it, si simulentur & dissimulentur omnia, nihil can-
dide, nihil aperte, sed omnia uersute atque calli-
de dicantur & fiant? Vnde operam dabimus, ut
quàm longissime absimus, studebimusque ueritati,
candori, simplicitati, neminem lædemus, neque fie-
dem iurati iniuratiue fallemus, nihil comminiscemur
mali nocentisque consilij aduersus alios, semper
huius memores: Malum consilium consultori
pessimum

peſſimum eſt.

CAPVT IX. ET X.

Non concupiſces domũ proximi tui.
Et non deſiderabis uxorem eius, nec
ſeruum, nec ancillam, non bouem, nō
aſinum, nec omnia quæ illius ſunt,

Nunc manifeſte lex damnat cupiditates, neque ſolum manus coeracet, ſed etiam uoluntatem animi reprimi. Diuus Paulus quidem declarat & ipſe, damnari concupiſcentias hac parte legis, neque ſunt parum frequentes Prophetæ in ſimilibus interpretationibus. Atque hæc eſt illa prauitas cordis, quam lex damnat, deſyderij & appetitus ſclerati atque flagicioſi, eaque potiſſimum uel potius ſemper erumpit in damna & perniciem aliorum. Falſo autem dicitur, cogitationes eſſe liberæ, neque in iudicium uenire: Humanam enim effugere cognitionem illæ quidem poterunt, ſed diuina ſententia proſecto in malicia condemnantur. Itaque Chriſtus ſic pronunciat: Qui mulierem cupide aſpexerit, iam uiciauit illam animo ſuo: Quin etiã ueteres omnium gentiũ ſapientes ita ſenſerunt, contaminari ſclere cogitationũ animos. Vnde hoc eſt Ciceroni ani: Malim mori millies, q̄ ſemel illiusmodi quicq̄ cogitare, quid ſi tu uelis, inquis, age, quis eſt cui

PVERILIS DOCTRINA

uelle non liceat, sed ego hoc ipsum uelle miserius esse duco, quàm in crucem tolli, una res est eo miserior, adipisci quod ita uolueris.

DE EVANGELIO.

EXposita lege nunc recte atque ordine uide-
mur facturi, si ad Euangelij doctrinam ac-
cesserimus: nam in hoc est promissio gratui-
te remissionis peccatorum, quæ contingit pœniten-
tibus & credētibus Verbo Dei, quia Paulus docet,
à lege peccatum patefieri & inualescere, non quòd
lex natura sua peccatum efficiat, sed quòd proferat
& ostendat factum. Cognoscendum igitur est Ver-
bum Dei, de quo salutem consequi possimus extra
legem, quandoquidem neque satisfacere exactiōni
illius humane uires possunt, & incredibilis est re-
missio, uel potius negligentia omnium in colenda
uirtute. Quomodo autem fiat, ut in legis actiōni-
bus salus & uita sempiterna seu iusticia non inue-
niatur, & illæ tamen necessarie sint, Deoque place-
ant, à multis uarie est disputatum, neq; uidetur hoc
loco inculcandum. Hoc satis esse nobis potest, quòd
Verbū Dei, ipse Deus, filius Dei, interpres uolun-
tatis & consilij paterni, legem compleuerit atque
concluserit, succurrens miserie & infirmitati ho-
minum. Itaque hoc imprimis audiamus, ut uox di-
uina iubet: Hic est filius meus dilectus, hunc audite.

Quod

Quod quidem Verbum neq; nouum putandum, neque tum denique natum esse, cum in carne, hoc est, assumpta natura humana, apparuit, sed omnibus seculis resonasse in auribus fidelium. Relinquitur ergo hæc summa pietatis erga Deum, ut credamus in filium ipsius, & sequamur sectam, ut ita dicam, huius in uite nouitate & innocentia, parentes legi amore & cupiditate uirtutis, & per ipsum satisfaciētes per fidem. Hoc qui faciunt, credentes & fideles appellantur, quia hūc honorem Deo habent, ut noua quadam sententia animi induti, nihil cogitent aliud, quàm quid ille loquatur, & fidem habeant uerbis eius, & complectantur quem misit Iesum Christum. Quorum omnium à ueteribus sanctis patribus capita propter doctrine certitudinē proposita sunt, & quæ symboli Apostolici nomine uocantur ad hunc modum professionis.

CREDO in Deum unum, ingenitū, Deū patrē omnipotentē, creatorē cœli & terræ, & omnium tam apparentium quàm non apparentium.

CREDO in unum Dominū Iesum Christum, filium unigenitum Dei patris, Deum, per quē omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis,

PVERILIS DOCTRINA

& carnē induit, natus ex uirgine Maria, conceptus de spiritu sancto, uere Deus & homo, excruciatuſ & damnatus à Pontio Pilato, mortuus, sepultusq̄, ad inferos descendit, & resurrexit uiuus die tertiã. Et ascendit ad cœlos, sederq̄ ad dexteram Dei patris omnipotentis, atque inde uenturus est ad iudiciuſ uiuorum & mortuorum.

CREDO in sanctuſ spiritum, procedentem de patre & filio, Deum eū Deo, paracletum omnium credentiū, autorem donorum spiritualium & cōcordiæ ecclesiasticæ. Credo etiam unã esse catholicã Christianam ecclesiam,

& remitti peccata in terris, comunitatem sanctorum, resurrectionem mortuo

rū, & post hanc

uitam semper

piternitatem.

nitatem.

DE SACRAMENTIS.

Sequitur doctrina earum rerum, quibus fides

& cognitio Christi & salutis promissio, denique
 misericordia & benignitas ac uoluntas Dei erga
 nos cū declaratur atq; proponitur, tū incitatur &
 cōfirmatur ac celebratur professione nostra. Itaq;
 & ipsi in his libenter acquiescimus, & fidem no-
 stram manifeste confitemur. Hęc necesse est, cum
 tantum ualere deberent, fuisse coniuncta & im-
 plicata Verbo diuino. Hoc enim pij tantummodo
 audiunt, quod loquitur Deus. Quare non quate-
 nus ipsa patent tantum aspicienda sunt, sed multo
 magis Verbum Dei, quo sustinentur, est contem-
 plandum. Sacramenta uocarunt, quod essent ne-
 quaquam prophana signa quaedam, sed sacra eo-
 rum quę paulo ante cōmemorauimus. Quod uer-
 bum Latinis iuramentum cum attestazione sacro-
 rum significat, frequentatum in re militari: Gręcos
 mysteria nominasse comperimus, quia illorum ma-
 xima uis latet, & fide inualefcit. Sunt autem, ut
 nunc libet DOCENDI CAUSA distinguere,
 triplicia: Publica, quę in cœtibus & conuentibus
 publicis aguntur: Baptismus, absolutio, cœna Do-
 minica siue Eucharistia. Priuata, quę pertinent ad
 singulos, ea est uno nomine quę uocatio dicitur,
 sed patet latius, in magistratu, matrimonio, con-
 ditionibus, item crux seu afflictio, dilectio siue bo-
 na opera, seu actiones uirtutis. Communia publica
 & usurpantur & quasi priuatim, confessio, lara

PVERILIS DOCTRINA

des & hymni, oratio siue preces. Hæc omnia externa opera sunt, sed habent inseparabile Verbū Dei, de misericordia ac benevolentia illius, & salute fidelium. Quare iam non magis prophana sed sacra haberi debent, de quibus his singillatim nunc dicemus.

DE BAPTISMO.

Sacramentis ad istum modū, quo planè intelligi tenerique cupimus, docendi causa distinctis, dicemus nunc de singulis copiosius, ac primum de baptismo. Est igitur Baptismus sanctificatus potissimum institutione & uerbo Christi: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et hoc dicto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Item hoc Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quò referendum & id quod dicitur ad Titum tertio: Secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacriū regenerationis & renouationis. Sentiendum igitur, sanctam esse aquam baptismi, longèque aliam, quàm de puteo aut præterfluenti amne hauriatur, conditam Verbo Dei, quo illa ad usum suum offertur, neque est magis simplex & mera aqua, sed cōsignata Verbo Dei, quod sanctā & diuinam illam reddidit. Baptizamur autem, ut Paulus inquit, in morte Christi Iesu, quod idem est atque illud, quo
dicimus

dicimur regenerari baptismo. Innouamur enim ad spiritualement uitam de carnali, hoc est, nouos & ignotos humane nature sensus induimus iustificationis. De his testimonijs uidemus, non proponi nobis Sacramenta, tanquam ociosa signa aut allegorias, sed efficacia & potentia per Verbum Dei: esseque prophanos & leues quorundam de his sermones, ut perniciosos & impios, nequaquam audiendos. Est quoque baptismus publici in ecclesia ministerij, neque debet priuatim sine necessitate usurpari, propterea quod commissa est illius administratio Apostolis, qui fuerunt publicæ personæ, designatæ ad ministerium Ecclesiæ. Sed necessitate hæc conceditur omnibus. Ius enim & potestas communis est. Certorum autem commissio, ordinis, qui paret necessitati.

QVID EST BAPTISMVS?

Est aqua sancta, propter Verbum Dei peculiare, abluens per Christum sordes peccati & carnis, & efficiens nitorem iusticiæ ac spiritus.

DE ABSOLVTIONE.

Et absolutio est Sacramentum publicum, id est, Ecclesiastici ministerij, seu cerimonia noui testamenti in ecclesia. Huius uerbum est: Quorumcumque remiseritis peccata, his remittuntur & c. Ioan. 20.

PVERILIS DOCTRINA

Quaquam autem omnia sacramentaremissionem peccatorum complectuntur, tamen hoc proprie & quasi definite omnes & singulos ab omnibus & singulis liberat, non hominis potestate autoritateue, sed Verbo Dei peculiariter ad hoc sibi applicato, pacatam & quietam reddens conscientiam: & non solum generaliter & in cōmuni, sed priuatim & speciatim reserans regnum Dei, cum audit is, qui se premi peccatis & sentit & confitetur, uocem diuinam: Remittuntur tibi peccata tua &c. de ore ministri pronunciantis, qui ad hoc in ecclesia constitutus est, & clauis, id est, ius siue commisionem hanc accepit. Ad absolutionem autē requiritur absoluentorum confessio, quam nunc, non ut illam superstitionis & carnificem, sed hanc piam & conscientie afflictæ perfugium, introducere nos existimandum, cum sic dicitur: Deus propicius esto mihi peccatori. Item: Ecce dimidium meorū bonorū do pauperibus, & fraudata restituo. Est q̄ hoc salutare remedium uere pœnitentium & laborantium animorum, de quo nō potest uerbis pro dignitate dici, sed sensu & experientia cognoscendum est. Res autem sic se habet:

Luce 18.

QVID EST ABSOLVTIO?

Est cōmemoratio Verbi Dei, quo annunciat per Christū confitentibus

bus remissio peccatorum suorum auctoritate ecclesiastica.

Atque hoc fit generaliter, ut quotiescunq; Euangeliū prædicatur, & specialiter, cū singulis hæc absolutio applicatur, uel etiam, cū quasi annexu manifestorum peccatorum singuli pœnitentes soluantur ecclesiastico iure.

DE EVCHARISTIA.

Verbum huius Sacramenti: HOC EST corpus meum. HIC EST sanguis meus. Institutio: HOC quotiescunq; feceritis, facietis in memoriam mei.

Iubet enim certe fieri, cum legem hanc dat, qua fieri debeat, memoriæ suæ. Hoc publicū est, ut Paulus ait, ubi conueneritis iam non oportebit uos manducare coenam Dominicam. Ergo ordine & debite congregati manducare debent: sed necessitatis casus etiam hic excipiendus, ut semper. Hoc de ritu primæ institutionis. Cœna Dominica uocatur & quæ celebratur in frequētia Ecclesiastica, οὐνάξιν, & quoniam præcipuum est signum redemptionis, pro qua infinitas & perpetuas gratias agere debemus Deo per Christum, εὐχαριστία uocatur. Vnde & sacrificiū dixere ueteres patres. sentientes illud, quod David nominat laudis, id est, confessionem

PVERILIS DOCTRINA

& gratiarum actionem pro inestimabilibus beneficia diuinis, gratia & uita sempiternae & communicationis corporis Christi. De hoc omnibus temporibus, qui non modo uerbis, sed etiam re ipsa absurditates inueherent, inuenti sunt. Contra quos retinendum est Verbum Dei, & illius simplici intellectu stabilienda sententia animi in fide. Dicit enim: Panem esse corpus suum, & poculum sanguinem, is per quem omnia sunt facta, Christus, Verbum Patris. Ergo sine ulteriore percontatione credemus esse ita, ut dicitur. Non enim oportet hanc licentiae fenestram aperiri ingenio & rationi humanae, ut quasi inquirat sciscitatione sua in Verbum Dei. Scriptum enim est: Beati qui non uiderunt & credunt. Persuadeant igitur sibi pueri, & teneant adultiores, uerum esse quod Christus dicat, neque detorqueant ad praconceptam opinionem uerba illius, artificiosa figuratione, à qua calliditate nihil uspiam possit in tota scriptura praingeniosis & acutis hominibus consistere. Itaque qui interrogati fuerint, quid de hoc sacramento didicerint, respondeant, sacramentum coenae Domini esse salutarem usum & perceptionem corporis & sanguinis Christi, non ut signum modo prodiit corporis & effusi sanguinis pro nobis, sed re ipsa & facto hoc communicationem utriusque ad salutem & remissionem peccatorum credentium, condemnationem autem &

interitum

interitum infidelium.

DE SACRAMENTIS PRIVATIS.

Sequitur, ut de ijs sacramentis dicamus, quæ non attributa sunt ministerio Apostolico, neque ceremoniæ institutæ in ecclesia, quæ & privata propterea nominamus, de quibus uocationem generaliter intelligimus, id uitæ genus, munus, opus, ad quod diuinitus quisque ducitur & accersitur. Quibus uerbis iam non uox & manus Dei, quæ peculiariter sentiatur, ut in Paulo accidit, & ante in Iacob, accipienda est, sed omne uerbum & ordinatio illius. Quicquid igitur hæc habet in uita, illud quisque cõfidenter debet suscipere, gerere, facere, neq; leuitate sua facile inde, quò rite atque debite accessit, resiliire & fluctuare in uita. Sentitur autem hæc ordinatio maxime ab unoquoq; cum animaduertit, ad quod uitæ genus potissimum feratur. Hæ enim impulsiones diuinæ putandæ. Obsequendum igitur, nè si quid impediatur atque obstet. Sed illud genus uitæ, in quod sumus ingressuri, omnino tale esse oportet, quod sciamus Deo probari, de quo nisi per Verbum illius non poterimus certiores reddi. Ergo etiam uilissimum opusculum, si hoc habeat ad se deuinctum, sacramentum recte dici potest. D. Paulus ita quasi pertinaciter unumquenk; oportere suam conditionem tueri censet in Christianismo, ut etiam ser-

PVERILIS DOCTRINA

uis libertas nō affectanda sit. Placent igitur & ser-
ui Deo, placent omnes qui fideliter laborant &
exercent opificia sua, denique omnium artium cul-
tura comparata ad usum vite Deo placet, auctori
& confirmatori coniunctionis humane, id est, offi-
ciorum & charitatis mutue. Quinetiam illi, qui
ita defatigantur, benedictionem quoque audiunt:
Labores manuum tuarum qui manducabis, beatus
es & benetibi erit &c. Sed inter vite uaria gene-
ra duo maxime eminent & conspiciuntur: Magi-
stratus & matrimonij.

DE MAGISTRATV ET

Matrimonio.

Magistratus est ordinata diuinitus potestas ad
improbritatem coercendam, & ornandam honesta-
tem. Hec etiam diuinitatis appellationem habet in
sacra scriptura, commendationem autem eximi-
am plurimis in locis, ut precipue hoc: Omnis ani-
ma potestatibus subijciatur. Qui igitur huic aduer-
satur, ipsi Deo aduersatur, cuius est in terris uica-
ria, de qua re & supra dictum est.

Matrimonium autem commendatur à D. Patre
propter necessitatem huius vite, qui sic ornat ge-
nus hoc vite, quod contemptissimum uidetur, ut in
eo doceat

eo doceat secretum & arcanum quoddam contineri sanctissimarum nuptiarum Christi & ecclesie. Quare minime prophanū esse quisq; putare debet, atque ita, unoquoq; simpliciter ambulante & fideliter seruiente Deo in sua uocatione, quicquid acciderit ferendū. Neesse. n. est exaudiri credentes, qui cum petant liberari se à malo, nihil mali scilicet illis offerri potest. Sunt igitur bona, paupertas, morbi, exilium, carcer, cruciatus? Pius quidem & credentibus mala non sunt, in quibus etiā peccata ipsa & mors perdunt uim suā & retunduntur: Nam Christus, qui illa ferendo effecit ne maledicta essent, factus pro nobis maledictum, is mortem & peccata sustulit. Hęc uita, cui in sua ue aliquid accidit, crux nominatur in scriptura, que iubetur portari à Christo, dum se omnes sequi iubet cum crucibus. Sanctus etiam Paulus sic docet, nos futuros participes glorię cum Christo, si afflictionum prius fuerimus. Itaque contraria uoluntati humane non ab irato Deo immitti nobis putabimus, sed placere hoc illi, ut in similitudine filij ipsius uersetur in terris, tendentes ad uitam sempiternam. Videtis pueri, uocationem, hoc est, genus & statum uite cuiq; sue in fide tuendū & custodiendum, neq; leuitati mutationum indulgendū. Patientiam etiam in hoc prestandā, & ferenda aduersa omnia, confirmato animo Verbo Dei, quo hec que mala uidentur

PVERILIS DOCTRINA.

in credentibus bona etiam fiunt. Præcipue autem colendos magistratus & potestatem. Matrimonium autem uenerabile habendum.

DE BONIS OPERIBVS.

Bona opera ea nunc uocamus, quæ ueteres sapientes actiones uirtutis siue officia: eadem dicuntur etiam fructus iusticiæ. Eminent autem inter hæc & potissimū conspiciuntur charitatis et eleemosynes opera, quæ sunt secundum sapientū hominum distinctionem iusticiæ & liberalitatis. Hæc nō solum lege diuina, hoc est, naturali iudicio facienda proponuntur, sed habent etiam in doctrina Euangelicæ singularia testimonia laudis, & in uniuersum promissionis uerbum multiplex. Reddet enim, dicit scriptura, unicuique secundum opera sua. Et: Bene si feceris, nonne recipies? Et: Qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam. Item: Quod restat facite eleemosynam &c. Quare statuendum & tenendū, omnino hæc fieri oportere, & propter Verbum Dei sanctam esse uitam eorum, qui hæc exerceant, non quòd hæc ipsa iusticiam & uitam sempiternam conficiant & acquirant, sed quia piorū & iustorum hæc est uita in terris, ideoque fructus uocantur iusticiæ, iuxta hoc: Bona arbor fert fructus bonos. Neque nos iam magis de merito disputare oportet: constat enim remitti peccata, & con
ferri

ferri spiritum sanctum, ac renouari mentes, misericordia diuina gratuito, non aliquo promerito nostro, iuxta hoc: Gratia saluati estis, non ex operibus. Deinde uero sanctificata bona opera Verbo Dei, ex huius uero efficaciam meritum suum habent et mercedem, ut scriptura docet: Gaudete, inquit, quia merces uestra magna est in caelis. Ut igitur, cum Paulus ait, saluari mulieres per puerperia, addit, si remanserint in fide: sic cum omnem bonitatem bonis operibus Verbum Dei conciliet, quo adduntur praecellens promissiones illis, facile apparet, omnia merita et mercedes atque praemia horum ad pios et fideles pertinere. Neque est haec disputatio Stoica, de duplicibus officijs, sed est rerum diuinarum, quae non nisi a credentibus percipiuntur, suntque alijs aut offensionem aut risum. Sciant igitur pueri, Deum et exigere honestas actiones, imprimisque charitatis atque amoris mutui officia a suis, et haec opera ornasse Verbo suo, atque locupletasse pulcherrimis promissionibus, esseque in pijs eximia haec sanctificata Verbo Dei, ut credentes colere ea et exercere necesse sit.

DE SACRAMENTIS COMMUNIBUS, et primum de confessione.

Supere est ut de communibus sacramentis dicamus, sic enim fecimus, proposita docendi gratia diuina

PVERILIS DOCTRINA

sione nostra, ea, quæ & pro se quisque & publice in
 coetibus Ecclesiasticis cum alijs quasi solenniter u-
 surparet, ut confessio. Nam & confessionis ritus si-
 ue cærimonia publica est, cui illa absolutio imper-
 titur, de qua paulo ante diximus, & semper cum
 peccata suatum in fide gratiã pro remissis illis con-
 fiteri Deo fideles oportet. Confitentibus enim con-
 donantur delicta, si accesserit fides in Christum, iux-
 ta hoc: Dixi, confitebor aduersum me iniusticiam
 meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati
 mei. Non autem potest esse pœnitentia in superbia
 & opinione iusticie proprie. Itaque & Ioannes ba-
 ptizat confitentes peccata. Atque hæc est illa con-
 solatio in tota uita, reditus in uiam per pœnitentiã:
 nam Christus sic dicit: Quicumque ad me uenerit,
 eum non proijciam, & inuitat peccatores ad pœni-
 tentiam pulcherrimis similitudinibus. Luc. 18. Psal-
 mi etiam Dauidici ubique confessionibus referti
 sunt. Discant igitur pueri, remitti agnoscentibus,
 hoc est, confitentibus peccata sua bonitate diuina,
 & pœnitentia fractos animos sanari benignitate
 misericordis Dei per Christum, ut ad illius grati-
 am libenter confugere assuescant.

DE HYMNIS.

Hæc est illa exultatio animorum erga Deum, cū
 se gestiunt coram illo effundere, in celebratione
 bonitatis

bonitatis, potentie, maiestatis illius. In hac se totos dies consumere Dauid gloriatur: Septies in die laudes cecini: omnibusque temporibus in coetibus fidelium solennia tempora atque stata fuere, quibus laudibus & cantu celebraretur Deus. Græca uoce ὕμνοι nominantur & ἱμνοι. Sed & ore tam tacente quæ loquente, omni tempore locoque accinere illas pii non desinunt, laudantes Deum semper quidem corde, frequenter tamen etiam uoce sua. Hoc fieri iubet Paulus his uerbis: Verbum Christi habitet in uobis abundanter, in omni sapientia, docentibus & commonentibus uosmetipsos in Psalmis & canticis spiritualibus, in gratia, cantantibus in cordibus uestris Domino. Et Dauid: Laudate Dominum omnes gentes &c. Exempla autem non solum humana laudationis diuinæ ubique proponuntur, ut apud Lucam eximium Zachariæ, & Dauidicum in Psalmis, sed etiã Angelica. Quapropter pulcherrima hæc & Deo gratissima cærimonia cupide est usurpanda, & canēde semper laudes cœlesti Patri per Christum, qui cū illo uiuit & regnat unà cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

DE ORATIONE.

Oratio siue precatio habet & mandata & hortationes & promissiones singulares: quare debet omnibus fidelibus huius usus esse & gratissimus

PVERILIS DOCTRINA

& frequentissimus. Est autem publica oratio, que
 in conuentu ecclesiastico celebratur, ut Paulus in-
 stituit in 1. ad Timo. cap. 2. est q̄: hæc inter pulcher-
 rimas cærimonias una præcipua, quam retineri di-
 ligenter que custodiri oportebat: sed & in uia, in
 domo, in cubilibus, omni loco atque tempore pij li-
 benter orant, qui hoc audierint Verbum Dei &
 credant: Quodcunque petieritis patrem in nomine
 meo, hoc faciam. Et: Petite & accipietis, pulsate
 & aperietur &c. & multa similia. Est autem ora-
 tio imploratio opis diuinæ, confitente ore persua-
 sionem de bonitate suam, secundum quam labo-
 rantes & perturbati animis libenter confugimus
 ad illum, ita cupidi & appetentes auxiliij diuini, ut
 cæruus agitatus aquarum, quem admodum in Psalmo
 legitur, ut nõ sint hæc uerba in ore nascentia, & so-
 ni sine mente, quã orationem Christus non probat,
 qui & ipse exemplum precum proposuit, quod me-
 rito debet omnibus esse commendatissimum: à pue-
 ris autem edisci & cognosci, & sæpe recitari, quod
 deinceps distincte recitabimus.

MATTH. CAP. VI. CVM MO-
 dum orandi docuisset Christus disci-
 pulos suos, proponit etiam for-
 mulam hanc:

Pater noster qui es in cœlis, sanctus
 esto

esto nomen tuū . Veniat regnum tuum; Fiat uoluntas tua in terra ita ut in cœlo. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra , quomodo & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne adigas nos ad tentationē , sed eripe de malo. Tuum est enim regnum & potentia & gloria in secula seculorum Amen.

Hęc est illa diuina forma precum & orationis Christianę, quam quo certius perspicere atque intelligere possimus, partiemur in illas septem petitiones, in quas ab omnibus, qui interpretantur, diuidi solet, prius tamen de exordio pauca dicemus.

Pater noster qui es in cœlis.

Natura ita est comparatū, ut respondeat animo oratio: itaque quales illorū motus sunt, talis est huius quodammodo species. Vnde cogitationū superbarum oratio elata, cupidarum gestiens est, metuentium humilis, mansuetarum lenis, iratarum ferox, supplicum blanda. De hac animaduersione prudentes homines præcepta quaedam collegerunt exordiorum, quomodo auditoris beneuolentia conciliaretur initio dicentibus. Ad hoc genus pertinet omnes compellationes præstantiæ, uirtutis, magnitudinis, officij, quas in petendo blandiuscule effero

PVERILIS DOCTRINĀ

ri oportet. Vt:

O qui res hominumque Deumque

Aeternis regis imperijs &c.

Et:

O pater, ô hominum diuumq; æterna potestas.

Ita igitur & fideles, cōfugientes ad opem diuinam petitionibus suis, quasi præfantur hanc compellati onem: O cœlestis pater. Sicut enim ab uno in signifi catione amoris dicitur: Mi pater, ita à pluribus: No ster pater. Et additur epitheton maiestatis atq; ex cellentiae, scilicet, Cœlestis. Quæ cum enunciamus, non tanquã dictata cōmemorare solummodo, sed de sensu animi promere debemus, qui fuerit & amoris & potentiae diuinæ, persuasum nobis ut sit, & uelle Deum libenter, & posse uehementer face re quæ petamus, absq; quorum utrolibet si esset, fru stra peteremus.

Sanctum esto nomen tuum.

Principium huius orationis summa quædam est præcepti primi, exposita ad Christianum modum, hoc est, cum interpretatione misericordie & amo ris diuini. Habemus igitur Deum, & eum patrem, hoc est, benignum & mansuetum Deum. Quis er go iam aut requireret eum ad quem confugiat? aut ad illum cōfidenter accedere dubitabit? qui iubet, hor tatur, inuitat, offert suam clementiam & bonitatē desiderantibus. Tales autem, ut germani filij, ante omnia

omnia scilicet laborant atq; curant de honore & fama patris sui, qua & ipsi gaudere possint. Orant igitur: Sanctum esto nomen tuum, hoc est, impollutum, & ab omni de honestamento remotum. Potest igitur tantæ maiestatis nomē pollui, aut gloria quasi obfuscarī? Minime. Nostamē oramus ut ea fiant, quibus uoluntas hominū in terris glorificandi Dei declaretur, & ut horribilia peccata nō solum propositi, sed etiam actionum impietatis deleantur. Hoc intellecto, repetenda erunt ea, quæ sunt dicta de non temere usurpando nomen Dei in secundo præcepto. Illò enim referenda hæc petitio, ut meminerimus, nomen Dei pollui, si non prædicetur Verbum Dei, si impia doceantur, si sceleratis illud in deierationibus siue execrationibus usurpetur, si cōtempta doctrina fidei & ueritatis in impietate uiuatur, si non habeatur fides Verbo Dei, si non confiteamur ueritatem Verbi Dei, si cum patrem illum appellemus, nō annisi fuerimus, ut à nobis filiorum charitas & obseruantia illi appellationi respondeat, si non oremus, inuocemus auxilium Dei, laudemus Deum, celebremus beneficia illius. Ita oratur, ut quamuis per se semper sanctum inuolatumque nomen Dei sit, tamen etiam apud nos & inter homines sanctum & gloriosum habeatur.

PVERILIS DOCTRINA

Veniat regnum tuum.

In Christi & Apostolorum concionibus multum frequentatur annunciatio regni Dei, ut: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum Dei. Quod primum quidem accipiebatur, regnū quoddam futurum externum in mundo, sed Christus ubique diligenter interpretatus est, & postea Apostoli docuerunt, regnum Dei non esse caducum, aut desitutum aliquando regnum, hoc est, non terrenum, sed cœleste. Omnibus igitur modis abducendis sunt fideles ab opinione & contemplatione rerum præsentium, & huius uitæ amore atque cultu, quasi ultimo & finali, sed hic se scient uiuere tanquam hospites & externos, non in regno Domini sui, sed apud alienos, à quibus nihil ipsis boni sperandum, respicientque semper ad illum Dominum suum, qui sedet ad dexteram Patris. Hoc igitur oramus nunc: Primo, esse nos atque reperiri in regno & sub ditione Dei: secundo, aduenire illud tempus, quo totius uniuersitatis imperium capeſſat Dominus noster. Illud fit, cum in nobis est iusticia, pax, gaudium sancti spiritus, quæ, ut iam notum esse debet, non possunt nisi per fidem contingere. Hoc est futurum in resurrectione, cum aderit Christus iudex uiuentium & mortuorum. Discendum igitur, ut nunc statim abducamus oculos & sensus, atque cor & mentem ab omnibus his, quæ in terris uel delectabilia

lectabilia sunt, uel magni penduntur: nihil. n. quicquid illorum ad nos pertinet. Et quoties hæc uerba profereamus, intelligamus nos petere à Deo & fidem atque spiritum sanctum, quo in Dei regnum ascribamur, & liberationem de hac misera uita, & gloriosum optare aduentum iudicis Christi.

Fiat uoluntas tua in terra ita ut in cælo.

Oramus, ut quod Deus uult, quodque fit in cælo, illud etiam in terris fiat atque seruetur. Intelligentia autem nunc uoluntas beneplaciti, non omnipotentia: hæc. n. fiunt omnia quæ uult Deus. Sed quod illi placeat, hoc oramus ut fiat in hac etiam uita. In cælo enim manifeste ipso regnante geruntur uniuersa ad nutum ipsius: In terris autem impij palam aduersantur, fideles sæpe destituuntur uiribus, quominus suam uoluntatem quoque cõiunctam cum Dei uoluntate perficiant, ut D. etiam Paulus queritur, adesse quidem sibi recte faciendi uoluntatem, sed deesse facultatẽ. Reuoluuntur enim imbecillitate & uitio corruptæ naturæ animi frequenter ad se & desideria sua. Itaque ex auditu sancti, cuncta quæ sciunt & sentiunt Deo grata esse, ea faciunt, & uitant contraria. Ita sua iam sponte præcepta & leges diuinas, quantum in hac carne fieri potest, custodiunt, & sine ullius offensione ambulant in sanctitate & innocentia. Non solum autem oramus, ut in hac part

PVERILIS DOCTRINA

te nos Deus Pater noster benigne respiciat & adi-
uet, ut facere quod ipse uult possimus, sed ut etiam
aliorum misereri, & tenebras animorum ab ipsius
cognitione & uoluntate adhuc alienorum illumi-
nare dignetur, & inducere quod plurimos in uiam ue-
ritatis & uitæ, quæ est Christus. Nunc ergo scia-
mus, petere nos, ut Deus pater noster secundum su-
am uoluntatem adducat nos ad cognitionem & a-
morem sui, & contineat usum uitæ nostræ in actio-
nibus laudabilibus, quæ sunt acceptæ illi, cum cuius
uoluntate si nostræ mentes consenserint atque con-
cordauerint, cum scilicet in fide oramus, exaudi-
tum nos iri certum est.

Panem nostrum quotidianum da
nobis hodie.

Petunt nunc fideles à Deo Patre suo, ut cum sibi
hec uita communi omnium more uiuenda sit, cibo
etiam sustententur, & alia necessaria ad eam de-
gendam habere possint. Expectant autem à cœlesti
Patre hæc omnia, quemadmodum uidemus pueros
à parentibus suis in terris. Ideoque nemo suam tanta
esse gnauitatem & industriam putat, ut para-
re illa possit suis uiribus, quod faciunt ij, qui alieni
ab hac cognitione & sensu, infinitam operam dant
querendis pecunijs & opibus. Quod cum alibi
Christus damnat, tum manifeste uetat fieri, ubi di-

eir: Nolite sollicitari de crastino. Et nunc, cum peti
 iubet panem quotidianum, quo hodie fruamur, nō
 uictum atque cultum in annos centum. Intelligen-
 dum autem hac uoce significari omnia, quibus in-
 digemus in uita, alimoniam, uestitum, quibus hæc
 parantur, prouentu frugum & annorum fœlici-
 tate, quibus & frui possimus, pace & tranquillita-
 te. Ita hæc petitio ualde dilatatur. Græce quidem
 ἐπιούσιος ἄρτος dicitur cōmunis & consuetus ci-
 bus, quem nō male quotidianum interpretati sunt.
 Quare sentiemus, nos petere his uerbis à Deo pa-
 tre successum & fortunam in omnibus his acqui-
 rendis, quibus instructi, hanc uitam ad gloriam il-
 lius & salutem nostram traducamus. Hæc quidem
 quisq; labore suo pariet, sed feret Deo accepta, qui
 nisi largiretur, nulla essent, ideòque & quotidie,
 ut illa nobis suppeditet, orabimus, & pro tributis
 gratias agemus.

Et dimitte nobis debita nostra, si-
 cut & nos dimittimus debitoribus
 nostris.

Hæc petitio est cum conditione perscripta, cum
 aliæ sint simplices: sic enim orant ignosci suis deli-
 ctis fideles, si ipsi alijs ignoscant. Nam apud Lu-
 cam ita legitur: Etenim nos quoque dimittimus,
 quicquid ab ullo debetur nobis. Et in Matth. 6.

PVERILIS DOCTRINA

orationis formulæ statim hoc subiicitur: Si offensas
 suas alijs dimiseritis, dimittet & uobis pater cœle-
 stis uestras. Quo loco primum notandū, in hac men-
 tione remissionis peccatorum diuersis in locis diuer-
 sa uerba græca poni. Nam in Matth. legimus græ-
 cum uerbum, quo significantur debita, & alterum,
 quo delicta & offensæ. Et in Luca, quo peccata &
 mala facinora. Quod nos diligenter animaduerte-
 re parauerit, ut discamus petere nos, & ut impro-
 bitati, et ut neglectioni atq; ignauie nostræ igno-
 scatur, & uenia detur à Deo, idq; tum, cum nos etis-
 am alios homines beneuolentia omni complexi fue-
 rimus. Quod non est intelligendum tanquàm prece-
 um constitutum remissionis peccatorum, sed ut si-
 gnum & declaratio illius. Remittuntur enim om-
 nia peccata, id est, iusticia contingit gratis propter
 Christum, ut auditum est. Multa autem etiam à san-
 ctis uel potius plurima in hac uita peccata cõmit-
 tuntur: neglectiones uero sunt quotidiane, ut neq;
 unquàm homo mortalis ad tantam innocentie per-
 fectionem peruenerit, ut remissionem peccatorum
 ullo tempore nõ indigeret. Si dicimus, ait Ioan. pec-
 cato nos carere, nos mentimur & c. Et Dauid: Non
 iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Itaque
 sentiemus, uere hoc ab omnibus & ex animo orari
 oportere, quiq; non faciant, eos hypocritas esse, &
 se fallere atque irridere Deū. Sic recedendum iam
 nobis

nobis ab humano sensu & iudicio, quemadmodum in toto negotio iustificationis: sic enim sperant homines aliquid se impetraturos à Domino atq; ab hominibus alijs, si ostenderint se non indignos esse qui exaudiantur. Itaque prius sua merita solent cōmemorare, ut sacerdos Apollinis apud Homerum. At Christiani contra securi de se, neque ullo respectu dignitatis bonitatisq; suæ, maximas res petunt, atque illam non admittunt cogitationem & sollicitudinem suæ sanctitatis, sed cum perturbantur conscientia peccatorum, reijciunt in Deum & hanc curam, & nō incipientes orare, ut uidemus, sed in medijs precibus sic inquirunt: Scimus quidē & fatemur nos esse peccatores, & indignos propter scelera & flagicia nostra tuis beneficijs, neque in ullo etiam bono opere satisfacere unquàm uoluntati tuæ, tu tamen, ò pater, remitte nobis debita & peccata nostra: ecce enim & nos dimittimus debita, et ignoscimus offensis aliorum. Atq; ita confirmati animis neque dubitant, quin prioribus annuerit Deus, & confidenter orant amplius, sicut audiemus.

Et ne adigas nos in tentationem.

Hec petitio adiunctam habet aduersatiuam, id est, precationem subiectam deprecationi: sed ut alij fecēre, sic nos quoq; separatim dicamus de utraque. Tentationis uerbum frequens est in scripturis, & significat explorationem uoluntatis alicuius,

PVERILIS DOCTRINA

sed sonat multum in partem deteriorem, ut cum dicitur: Fidelis est Deus, qui nō permittet tentari uos supra uires. Sed propter infirmitatem humanam omnis tentatio periculosa est, ideoq; simpliciter deprecatur Christiani, qui sola misericordia per gratiā & meritum Christi placere Deo cupiunt: Ne, inquit, o pater, immittet tentatiōes nobis: sunt enim uires nostrae imbecilles, nihil sustinere possunt grauioris oneris, nullum malum propulsare, quare liberatione tua opus est. Tentationes autem accipimus omnia, quibus sollicitati animi nostri aut faciendo aut fugiendo delinquere possent. Earum, cum in malum & perniciem conuertunt, proprie quidem autor & excitator Deus non est, sed illius aduersarius Diabolus, & uitia atque prauitates nostrae. Cum igitur oramus, ne ille in tentationes nos inducat, hoc scilicet oramus, ne suum praesidium & protectionem nobis subducat, neue indefensos & incustoditos relinquat, expositam praedam Diabolo, qui sicut Leo rugiens circumit, quemrens quos discerpit.

Sed libera nos à malo.

Cum autem nihil ijs, qui cum Christo coniuncti sunt, extimescendum iam sit mali, propterea quod peccatum ipsorum ille deleuit, & plena tamen omnia malis sint, propter scelera & delicta hominum, neque non haec etiam fideles exagitent, quos eosdem & peccatum sollicitat, ideo, cum impetraverint iam remissionem peccatorum suorum, petunt, ut poena quoque auferatur, id est, ea quae sunt peccati merita, ipsius improbitatis uis, flagitiorum feritas & infamia, scelerum immanitas & supplicia, tum uero morbi, inopia, mors ipsa, in quae quidem impellimur omnes, atque in hoc mari turbulento malorum ac miseriarum uitae iactatur nauis nostra, sed Deus est, qui uentis & procellis imperat, & liberat suos, de quae illis omnem malam afflictionem propulsat. Verbum, mali, accepere aliqui in significatione auctoris, & causam malorum omnium, qui esset Satan, quod etsi nihil incommoditatis habet, tamen simplicius est, ut malum intelligamus hoc loco afflictionem, damna, miseriam, ut cum bonum dicimus foelicitatem, & honestum uirtutem. Hoc etiam discendum, cum uelit CHRISTVS petere nos liberationem mali, experiendum scilicet illud & sentiendum esse: itaque commendari hoc loco pulcherrimam uirtutem, patientiam, cum sciamus, nobis in omni dolore

PVERILIS DOCTRINA

animi & cruciatu corporis propositam esse libera-
tionem, quam petentibus Deus promiserit.

Tuum est enim regnum & potens-
tia & gloria in secula seculorum
Amen.

Post hæc additur in Græcorum libris pulcher-
rime clausula, qua celebratur & ille Deus quem a-
doramus, & nostra fides cõfirmatur. Tuum enim,
inquimus, est regnum & potentia & gloria in se-
cula seculorum, atq; ita concludimus communiter,
Amen. Hæc igitur, si non ore tantum sed etiam fide
pronunciamus, quid iam amplius metuiamus, haben-
tes Deum regem, cuius propria sit potentia & sem-
piterna, non ut terrenorum regum incerta & ca-
duca? Huic igitur certe etiam soli gloria debetur à
nobis, qui illam habet synceram & minime fu-
catam, sed elucentem de uirtute numinis sui.

Verbum autem Amen, Hebraicæ
gentis more adiungitur, in signifi-
catione certitudinis & spei no-
stræ & diuinæ uo-
luntatis.

FINIS.

SEQVVN

TVR QVAEDAM QVAE IN
terpropositi & dictati Catechismi ex-
plicationem à studiosis excep-
ta & annotata fuere.

Præfatio.



RIVSQVAM AD
eam rem, cuius gratia
curavi uos hoc tempore
conuocari, tractandam
aggrediar, pauca mihi
facienda uerba sunt, de
hoc consilio meo, quod
cupio probari omni-

bus, aut saltem plurimis, cum intelligam, uel nouitate facti uel propter meam personam in quorundam reprehensionem posse incurrere. Sed simpliciter, ut fert natura mea, rationem illius accipite. Non enim ego sum, qui uel ambitione ductus in alienas operas irruere, & negocia mihi accersere uelim, uel qui aliorum professiones aut paruipendere, aut accusare soleam. Id uerum esse, cum antea acta uita mea, tum apud uos traductum tempus testimonium dare poterit. Sed in presentia multis mihi modis necessitas imponi uisa est, non aliena docendi,

PVERILIS DOCTRINA

sed ea, quorum, ut ipsa sunt omnium nostrum com-
 munita, ita doctrinam tamen certorum esse propter
 ordinem & disciplinam conseruandam oportet. Ego
 uero in ordinariam doctrinam quasi irrumpere non
 debeo putari, qui propositi, puerilem quandam ad
 pietatis sensum instructionem me curaturum esse.
 Quam curationem si alia mihi res nulla quam uo-
 luntas mea erga uos tanquam domesticam turbam
 daret, tamen probanda uideretur esse. Tante enim
 mihi omnium uestrum salus & comoda curae sunt,
 ut respectus hic officij mei illum naturae erga libe-
 ros meos, non quidem anteuertat, (Fieri enim neque
 debet, neque potest) sed non longo certe interuallo
 sequatur. Ideoque indignum mea fide iudicauit esse,
 dum quidem hac existimatione & eruditionis &
 pietatis uobiscum manerem, uidere multa fieri ge-
 ritique, cum abhorrentia à ueritate, tum improbe ac
 plane barbare. Quod si potuisset perfici, id quod
 nunc etiam agitur, ut puerili doctrine & institutio-
 ni peculiariter aliquis uir bonus & grauis atque
 pius preponeretur, neque in hac parte, neque alijs plu-
 ribus locis mea opera desideraretur: Nunc cogor,
 si, non alijs dico, sed mihi in tuendo officio meo sa-
 tisfacere uelim, respicere ad uaria atque diuersa,
 & ut dicitur, circumcursare huc illuc. Non igitur
 uos me audietis tanquam Theologum de superiore
 loco.

loco, sed tanquam parentem ad subsellia uestra uo-
 biscum ea differrentem, uel si mauultis balbutien-
 tem, quæ ignorare omni in ætate, sexu, conditio-
 ne, genere, nefas uel potius summum periculum
 fuerit. Nam quis est, per Deum immortalem, cui-
 ius non pudore animus, os rubore totum perfun-
 datur, cum in rebus humanis deprehenditur ea ne-
 scire, quorum cognitionis famam & titulos su-
 stinet? Si Iurisconsultus aliquis esse uelit, & quid
 leges: Si medicus, & quid morbus sit, ignoret, qui-
 bus tandem oculis, nisi planè impudentia & stul-
 ticia excæcatus forte sit, aspecturum utriusque
 scientiæ peritos illum creditis? At nos de his, quæ
 nomine iactamus, non solum ante hominum, sed
 angelorum atque ipsius omnipotentis numinis con-
 spectum audiemur atque interrogabimur, CHRIS-
 TIANVS es? Quid est CHRISTIANVM
 esse? Tum in sententias cuiusque, & has mori-
 bus atque uita expressas inquiretur, ubi rudes,
 inertes, malos, etiam peruersos inueniri, si tur-
 pe modo esset, minus fortasse mirandum uide-
 retur, tam negligenter se plerosque ad hoc exa-
 men comparare. Nunc quid dicam, cum insci-
 tia & prauitas illa pestifera atque exicialis fu-
 tura sit omnibus in ea deprehensis? Quapropter
 obtestor uos, si qui animo estis molliori & man-
 sueto, per Deum ipsum Patrem & Dominum

PVERILIS DOCTRINA

nostrum Iesum Christum, ferociores autem per uiam
tam salutemque ipsorum, quorum cura, etiam in his
manifesti tanguntur, ut hanc tantam cognitionem
ac scientiam atque studiū ueritatis Christiane perse-
qui et appetere cupidissime uelitis. Videtis impen-
dere periculis et malis plenissima tempora, omnia
esse referta horribili metu. ipsum Deum creberri-
mis portētis atque monstris terrere animos hominū.
Quod si, ut quondam, pax sit et profundum silen-
tium, tamen etas et uita incredibili celeritate de-
currens, praeuertensque non solum rapidissimos
annos, sed etiā sagittarum uel potius cogitationū
uelocitatem, hortari cōmonereque nos debebat, ut
salutis capitisque quisque sui causam susciperet.
Quemadmodum enim repente is, qui nunc hoc in
loco adest, in Graecia aut etiam India constitui ani-
mo et cogitatione solet, ita in praesentia optime ua-
letudinis, integerrimae uirium, iuuentae, roboris,
opū, dignitatis, potentiae, in persuasionem certissimae
foelicitatis, subito praesto est mors atque interitus, quae
bus illa omnia uno momento temporis auferuntur.
Haec nisi quotidie ita fieri cernerentur, consingi ad-
formidinem, et praedicari inflatus forte creden-
tur. Nunc tanta est crebritas, ut uulgi et imperi-
torum animis, quod usitata sint, ne curanda qui-
dem haec respiciendā esse uideantur. Quem enim
ille tot modo non exaudita uocis diuinae praedictio-

nes multipliciū signorum mouent atq; percellunt, ut expectet quosdam singulares euentus & casus etatis nostræ? Quem autem illa quotidiana exempla subiti improuisiq; interitus & certissimæ mortis tangunt, ut ad se respicere suiq; attentio- rem curam gerere uelut? Neminem profecto, ac omnes potius ad hæc consuetudine occalluerunt. Vtque doctis ac prudentibus uiris dignissima spectatures ortus & occasus Solis atque syderum, uulgus propterea q; esse quotidiana uidetur, nihil mouet, ita hæc etiã, quæ dixi, imperitorū animos prorsus nõ tangunt, bonis uero & cogitantibus uiris ualde animaduertenda uidentur esse. Sed hoc loco mihi aliquid de ipsa re dicendum. Nam sensu pietatis erga Deum, qui est fons omnis cultus illius, cum nihil sit simplicius, factum omnibus seculis fuit prauitate sceleratorum hominū, uel etiam interdum superstitione stultorum, ut ille in multas uel potius infinitas partes turpissime distraheretur, atque haud scio, an unquam fœdus, quàm his ut apparet extremis mundi temporibus uel potius diebus. Quo magis atque diligentius & exquirenda & tenenda uera uia est, quam ingressi ad Deum ipsum peruenire possimus. Quæ quidem una proponitur, Christus. Hic igitur uestigandus, cognoscendus, apprehendendus est. De hoc omnis noster uobiscum sermo habebitur: huius uoluntatem, opera, iussa scrutabi-

PVERILIS DOCTRINA

bimur. De sua multi passim litigant, nonnulli dimi-
cant, dignitate atque potentia, periculo ecclesie,
dum nemo altero neque intelligentia neque hono-
ribus esse uult inferior, res ecclesiastica dissipatur
& discerpitur. Inter hæc nobis, quasi quondam Iu-
daico populo, in discrimine serpentum errantibus
atque trepidantibus, ad solum Christum est & cum
quidem cruci affixum aspiciendum, in illo hæerere,
in illo etiam, ut ceruos agitados in aquis uidemus,
mori, quæ est una & sola uita futura, Christianos
oportet. Rideant sanè hanc & cupiditatem & per-
suasionem nostram sapientes, & de his audire atq;
querere rebus puerile, uel, ut ipsi aiunt, anile pu-
tent. Ita enim est, & Christus pueros à se repelli
non fuit, & mulierculas non est auersatus: Infir-
ma enim & debilia corroboranda & erigenda si-
bi delegit, non ualida neque excelsa: quid enim his
scilicet adiutore opus? Neque me fugit, multa hæ-
rere in animis multorum uestigia ueterum erro-
rum, quibus insistere malint, quam cursum retor-
quere atque conuertere: cum his, nisi ipsi sese forte
intulerint, & in nos impegerint, nõ contendemus,
sed si qui, uel prauitate animorum, uel contumacia
melioribus refragari, & ipsi nihil in medium boni
proferre uoluerint, ij experientur fortasse, neque
animos neque uires de futuris assertoribus uerita-
tis. Dicam aperte quod sentio, ideo quia coram uo-
bis dictu-

bis dicturus sum : Ita sunt aliqui animati , ut in ex-
 plorata potius improbitate perseverare , quàm ce-
 dere monentibus uelint. Quidam ea malicia atque
 improbitate , ut omnem doctrinam rectam non
 modo fugiant & uitent , sed etiam oderint atq; exe-
 crentur. Nondū comperta satis , sed ne ignota qui-
 dem prorsus loquor : Reperiuntur nonnulli , ita hu-
 milibus & proiectis ingenijs , ut nihil nisi barbaria-
 em superstitionemque optent , atque ausint etiam
 sibi leuissimi homines , uanissima quidem , ut confi-
 do , spe , polliceri. Horum flagicia atque scelera , uel
 portenta potius facinorum : indignitas enim rei ex-
 primit orationis uehementiam : non solum propter
 ipsa , sed etiam Reip. causa , non tam uerbis casti-
 ganda , quàm supplicijs coërcenda sunt ac compri-
 menda. Eadem est in studijs literarum quorundam
 malignitas , immò miseria atque calamitas . Sed de
 his alius dicendi locus. Hæc autem dico ego , qui ani-
 mo sum lenissimo , qui que asperitatem odi atque re-
 fugio , idemq; omnibus consilijs subitis atque immo-
 deratis inimicus , ut qui maxime : Qui ferenda om-
 nia , que ferri ullo pacto possint , censeo . Ni-
 hil temere nouandum , ad multa conuiuendum
 pacis & quietis causa optimum esse statuo . Non
 tamen , ut nefarie fraudes & facta improbita-
 tis exciosæ toleranda atque dissimulanda esse
 existimem . Sed ad uos reuertor . Meum confi-

PVERILIS DOCTRINA

lium exposui, nunc quid uos facere equum existi-
 mem cognoscite. Si uestræ salutis ac uitæ atque ca-
 pitis causam suscepi, si uoluntarium laborem in nõ
 optima ualetudine mea mihi imposui, si nullo emo-
 lumento proposito, nulla lucri, nõ deniq; ullius cõ-
 moditatis spe, defatigationem hanc non refugi, de-
 betis eam uos saltem referre gratiam mihi, ut acce-
 ptam esse uoluntatem uobis meam, studio & assi-
 duitate uestra declaretis. Cur ego obsecro hac in re
 tam sollicitus sum & timidus? Magna est seculi nõ-
 stri uel summa potius corruptio & prauitas. Incre-
 dibilis deformitas atque dedecus inuasit in mores.
 Summi, infimi, grandes, parui, senes, iuuenes, uirtu-
 tem, officium, pietatem coluisse ne pulchrum esse
 ducunt. Et nos reducta ad ueritatem studia habere
 gloriamur. Si ita fiat, nisi que Deus nos respexerit,
 ut occurratur his tantis malis, prædico, uaticinor,
 scio futurum esse, ut mox desertæ atque sprete iac-
 ceant optimæ artes, multo in maioribus tenebris
 barbariæ, quàm si hic splendor ueritatis illuxisset
 nunquàm. Non dico hæc, ut ulli contumeliam impo-
 nam uel homini uel ordini. Vobis hæc dico, quos cu-
 pio conseruari, & refugere ab immanitate seculi
 nostri, tenendo uiam pietatis Christianæ & uir-
 tutis. Illam designat Verbum Dei, qui est Christus,
 solum & directum iter ad patrem. Hic est naturæ
 ductus, quam qui sequetur in humanis rebus & in
terris

terris, nō errabit. Multa animaduertunt ac notant boni, multa comperiūt atque resciscunt, quibus miserifice perturbantur atque affliguntur, in ultima desperatione de salute hominū, non desinunt tamen, quotiescunque adhibentur, facere dicereque sedulo, quaecunque in commune omnibus & priuatim singulis honesta, utilia, salutaria esse iudicant. Si nihil proficiant, conscientiae suae testimonio facile libenterque contenti acquiescunt. Non dico amplius, ne quis etiam me laudare putet, quem nemo contempsit unquam magis, quam ipse me. Vestrum unusquisque, hoc enim superest, in summa confusione rerum omnium, in nullo propemodum discrimine sacrorum ac profanorum, in maxima licentia uite, ipse sibi caueat, sibi prospiciat, atque ut nauifracta tabulam circumspiciat, qua enatare ab interitu ad salutem possit. Vobis praecepta non deerunt, si animus discendi non defuerit, ut in aliena uoluntate nemo nisi seipsum iure accusaturus esse uideatur. Sed nunc quod instituimus, id agamus.

DE PRIMA INSTITVTIONE
doctrinae Christianae & Christianismo.

Nihil est enim in hac doctrina celandum) Hoc multifariam fuit factitatum, cum nō modo arcana fidei inluserūt in allegorias quasdam, ut quae non à quouis intelligi & cognosci de-

PVERILIS DOCTRINA

berent, sed etiã Euangelij & sacre scripturae textus à tractatione communi remouerunt. Iam inter concionandũ, qui sapientissimi habebantur atq; doctissimi, cum prædicationem Euangelij facere profiterentur, accidit auditoribus fere, ut, quemadmodum græco prouerbio dicitur, λαβόντες μὴ δὲ ἔμνεον τὸ εἶπε μὴ δὲ ἔμ, hoc est, comprimerēt manus uehemēter, ut tenerent nihil. Sed quid est, uobis datũ nosse mysteria, cæteris aut̃ per parabolas? Scilicet erat hic aptus doctrine modus ad multitudinẽ. Quin ipsi etiã Apostoli, adhuc præsentē Christo, doctrinam illius minus percipiebant, & pleraque omnia interpretabantur secundum & intelligentiam & cupiditatem suam, de terreno & externo regno. Nõ igitur sunt mysteria hæc eleusinia quædã, quæ enunciari nefas sit: immò Christus uoluit omnibus omnia exponi & annũciari. Omni creature, inquit, prædicate Euangelium. Et quis modium suum per accensam lucernam collocat?

Manuductionis) Sic enim infantes, ad illorum paruulum statum sese dimittentes, ingredi doct̃, manibus primũ ambabus sustentat̃es, mox una subleuantes, dũ recti secũ incedere, atq; tandẽ ipsi soli ingredi, & currere quoq; atq; saltare sciant.

κατηχισμός) Veteres Græci de ecclesiastica disciplina & institutione rudium hac uoce usi sunt. Lucas uerbum posuit: ἵνα ἐπιγνώσῃς περὶ ὧν κα-

τηχισμός

τη χήνη λόγῳ τῆρ ἀσφάλειαν. Significat au-
tem uox quasi resonantiā quandā, ἀπὸ τῆρ ἤχου,
unde & Echo facta. Intelligitur ergo quaedam pri-
ma institutio, cum aures assuescunt resonare doctri-
na aliqua. Quæ sequuntur, præceptum continent
optimū, & in omni re, negotio, doctrina utile: Ne
quid temere, præpostere, audacter fiat. Ita. n. cū
fit, maxima statim præsto sunt incōmoda. Quoꝛque
res aliqua maior, præstantior, & diuiniore est, eo
deterius est, si nō recte neq; ordine tractetur. Itaq;
in primis coërceri debēt oēs iuueniles animi motus,
ne cupidi nouarū rerū temere aut turbulente aliqd
gerere incipiant, νεοειρόντες ἐρ τῶ νεώτερι(σφι),
hoc est, studentes rebus nouis iuuenili leuitate.

Christianismi autem uox) ἁγισὸς est
nomen uerbale, ἀπὸ τῆρ ἁγίω, id est ungo. Atque
erat unctionis signum diuinitus institutum, quo res
ges quondam Iudæorum declarabantur, ut consta-
ret iudicium & uoluntas Dei & ipsis & alijs. Hæc
unctio est completa & perfecta in Christo, qui ue-
rus est Rex populi Dei, unctus sancto spiritu, quem
delapsus super illum manifesta specie cœlitus om-
nes uiderunt, et audierunt uocē Dei, quæ proclama-
ret: Hic est filius meus dilectus, in quo acquiescit be-
neplacitū & uolūtas mea. A Christo igitur rege et
domino sunt Christiani, quo nomine Lucas scribit
primū Antiochiæ cognominatos discipulos, cū ante

PVERILIS DOCTRINA

Nazareni, ut aiunt, uocarentur, à Iesu Nazareno, quem secuti fuissent. Ab hoc rursus uerbum $\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\upsilon\varsigma$ (εἶπ, id est, facere cum Christo, siue esse partium Christianarum. Ut $\mu\eta\delta\iota\epsilon\iota\pi$ studere Medis. $\text{Ο}\lambda\iota\pi\pi\acute{\iota}\epsilon\iota\pi$, quasi cum Philippo facere, ut Cicero interpretatur secundo de diuinatione.

NOVA CREATURA) Eximius locus ad Roma. cap. 6. Num hoc nescitis, nos omnes quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem esse illius baptizatos? Et mox: Ne regnet igitur peccatum in mortali corpore uestro. De quibus facile intelligitur, non humanam esse uim iusticie, qua Deo placeamus, sed hanc omnia humana tollere atque sepelire. Et rursus cap. 8. Non estis uos carnales, sed spirituales. Quòd si quis spiritus Christi expers est, is Christianus non est. Et ad Corin. 2. cap. 5. magnificus locus de arrabone spiritus, quem Christianis Deus dederit. Et omnem esse in Christo nouam creaturam. Et ad Gal. 6. Neque præputium neque circumcisionem esse quicquid, sed nouam creaturam. De quo ideo dixi uerbosius, ut omnes etiam paruuli iam inde à principio assuescant, hæc diuina ab humanis distinguere & separatim cōsiderare, de quorum confusione horribilia uitia & damna extitere.

RECTE AVTEM DICTVM) Cicero Tuscul. 1. Quid illud, num dubium, quin specimen nature

naturæ capi deceat ex optima quaq; natura? Vt si de equis agatur, quis ferat de strigoso aliquo aut claudo equo de toto genere fieri existimationem? sed ille est producendus

Cyllarus & quorum Graij meminere poëta.

Quod ideo moneo, ut ab excellentia etiam humanae uirtutis Christianismus separetur. Non enim iam de insanis, ebriosis, impuris, loquimur, quibus omnium iudicio, ut ægrotis, medicina opus est, sed de maximis & summis uiris, quos & ipsos renouatione & regeneratione indigere dicimus, de quo disputauit Christus ipse copiose cum Nicodemo. Quàm enim hoc mirum optimo illi & sapientissimo uiro uidebatur? Paulus quidem ad Roma. 7. manifeste distinguens hominem Ἰουδαίου , ut uocat, externum, ab homine nouo & interno, qui est opus nouum Dei, neque ab homine uitam accipit, quid significat, nisi omnes qui gignantur ab hominibus peccatores nasci? Vt enim ait Horatius: Fortes creantur fortibus, nec imbellem feroces progenerant aquilæ columbam: sic etiam peccatores oriuntur de peccatoribus, non iusti de nocentibus.

SED QVIA LAETVM) Intelligendum, hoc letissimum præconium salutis nõ exaudiri nisi à tristibus. Non enim sani sanantur, sed ægroti, neque pura detergentur sed impura. Itaq; sic ait Christus: Non opus est bene ualentibus medico sed uale Matth. 9.

PVERILIS DOCTRINA

Luc. 5. ludinarijs. Negatque se aduenisse qui uocaret iu-
stos, sed qui uocaret peccatores ad pœnitentiam.

Matth. 11. Et rursum: Adeste, inquit, hic apud me omnes, qui-
cunque defatigati estis & pressi, atque à me quie-
tem accipite. Illa autem similitudo ouium quàm hoc

Luc. 15. ipsum egregie explicat? Neque aliter omnino res
se habere potest, & Salomon hoc ipsum docuit ijs

sentencijs, quibus ostendit, ante gaudium antecede-
re afflictionem. Itaque prædicatur Euangelium ad
utilitatem trepidantium & percussorum animo-
rum, quos omnium malorum, etiamque bonorum
istorum terrestrium & mundanorum pœnitet. A-

pud Mattheum clamat Ioannes: μετανοήτε, nam
prope est regnum Dei. Ergo priores ἐννοιαί seu δι-

άνοιαί mutandæ sunt. Quod uerbum pœnitentiæ
efficere oportet. Was heißt μετανοήν anderst
dann hertz vnd gemüt endern/ vnd ein ander
re haut anziehen/ wie man sagt. Hunc ordinem
non comminiscimur nos, sed scriptura præfinit. Ve-

nit Ioannes prædicans baptismum pœnitentiæ in re-
missionem peccatorū, Luca tertio. Quin Christus
ipse sic est orsus, ut scribit Mattheus cap. quarto.

μετανοήτε: ἡ γυνὴ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
νῶν. Et Petrus Acto. 2. μετανοήσατε καὶ βα-
πτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χρι-
στοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Venit igitur Euangelista Christus ad attentos &
preparatos

preparatos poenitentia, non ad securos & contemp-
tores. Est autem securitas ualde periculosa uel po-
tius exciōsa in malis. Recte enim dixit Hippocra-
tes, pessimos esse morbos, in quorum, cum grauissi-
mi sint, praesentia, dolor non sentitur: tum enim
ipsam mentem laborare. Similiter securitas uitium
est nocentissimum, & letalis morbus animi, cum
ille in ultimis egritudinibus nihil sentit mali. Hec
existere solet de pessimo uitio, quod dicitur à Græ-
cis *Οι λαντία*, Horatio est, cæcus amor sui, quo
sibi quisque mirifice in omni deformitate placere
solet. Sententia est Platonica uobis hoc loco cogno-
scenda, in quinto libro de legibus:

Πάντων δ' ἐμείζον κακὸν ἀνθρώποις τοῖς πολ-
λοῖς ἐμφυτοῖ ἐν ταῖς ψυχαῖς ὄσιν, ὃ πᾶς ἐαυ-
τῷ συγγνώμῃ ἐχωρᾷ ἀποφυγῆν ἢ δερμίαν μη-
χανᾷται. τὸτο δ' ἔστιν, ὃ λέγουσιν, ὡς φίλος
αὐτῷ πᾶς ἄνθρωπος φύσει τέστι, καὶ ὀρθῶς ἐ-
χρητὸ δ' εἶναι τοῖστος, τὸδε ἀληθὲς γε πάν-
των ἀμαρτημάτων διὰ τῆς σφόδρα ἐαυτῷ *Οι*
λίαν ἄτιοι μεκάσω γίνεταί ἐκείσοτε τυφλῶ-
ται γὰρ περὶ τὸ *Οι* λούμενον ὃ φίλων. *Quæ*
sic sumus interpretati: Maximū uitium uulgo in ani-
mis insitū est, in quo indulgent sibi oēs, neq; quisq;
ferè illo liberari studet. Hoc autē est quod aiunt, unū
quēq; ad seipsum amandū natura duci, recte q; dici

Alludit ad
prouerbi-
um quod
citatur de
Cressphon-
te Euripi-
dis: *Οι λῶν*
μαυδν
ουκ ἀιχύν
νομαι.

PVERILIS DOCTRINA

Hoc omnes facere oportere. Sed si quis rem consideret, inueniet maximam delictorum causam esse sui ipsius amorem. Excœcatur enim amator in eo quod amat. Aperiri ergo oculos nostros oportet, ut ceruamus uitia intra nos: Hoc opus legis est. Et hic est pœnitentiæ ortus. Nam

Hic solet euentus facta nefanda sequi.

Atque ita auditur & sapit uox Euangelij, & hæc est series Christiani negocij.

Lege peccatum cernere.

Peccato conspecto perterreri & mori.

Euangelio reuocari & uiuere.

Impij planè non intelligunt Deum: Quidam superbi & elati ob sanctitatem animis, non intelligunt sicut deberent. Illi ut bestiæ conculcant hanc doctrinam: Hi derident, aut etiam auersantur, Sed hos dimittamus, quia hodie admodum pauci sunt uel nulli potius, qui suis operibus cõfidere & freti esse possint. Impiorum autem plena sunt omnia. Inter quos simulatores etiam Christianismi multi sunt: Omnes enim iam scientiam Euangelij iactitant, sed res aliud ostendit: Deus autem non irridetur. Euangelium igitur promulgatur contritis corde, spiritibus contribulatis, & pauperibus. Hos sanat, hos erigit, consolatur, locupletat: istos diuites præfidentes sibi relinquit, in opinione fœlicitatis, omnium bonorum, inanisimos.

Quæ præmia peccati) ὁ φόνιος peccati
id est, stipendium, mors est, inquit Diuus Paulus.
Egregie autem dixit Hesiodus:

πολλὰ κίς ἢ σύμπασα πόλις κακῶ ἀνδρῶς
ἐπαυρεῖ.

Sæpe uiri peccata luunt totæ unius urbes.

Quare uero? Quia ita se res habet ut in epigrā-
mate dicitur:

ἦλις καὶ μεθύει καὶ φεύδεται: ὁῖος ἐκαστὸς
οἶκος τὸν δὴ καὶ ξυνάπασσα πόλις.

Ita enim ciuitas est ut sunt ciues. Sunt autem hæc di-
cta ueterum nequaquam contemnenda, sed tan-
quam diuinæ uocis amplectenda; Naturæ enim iu-
diciū in his patescit, quæ est diuina præscriptio.
Sic aut Xenophon in quinto lib. historie Græcorū:
τὰ μὲν οὐρανῶν ἅντις ἔχει καὶ ἄλλα λέγειν, καὶ ἐλ-
ληνικὰ καὶ βαρβαρικὰ, ὡς θεοὶ οὕτε τῶν ἀσεβ-
εῶν, οὕτε τῶν ἀνόσιων πρᾶξιόντων ἀμελῶσι.

Huc pertinet ille Hesiodi: (σας.

πάντα ἰδὼν δὲ ὁσὸν ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοή-
σας
Vt discamus omnia Deum cognoscere, & aspicere
res humanas illum. Neque existimemus, ideo nesci-
re Deum quid fiat, & fugere nostra peccata & sce-
lera, si animaduersione non statim præsens sit. Nam
ut Homerus ait, tarditatem solet ille compensare
magnitudine poenæ.

PVERILIS DOCTRINA

ILIADOS Δ.

εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτὴν Ὀλύμπιος ἔκ' ἐτέλεσσε
 ἔκτε καὶ ὄφρα τελεῖ, σύν τε μέγα λω ἀπέτιοσ' αἶψ'
 σύρσφ' ἴσιν κεφαλῆσι γυναιξί τε καὶ τεκέεσσιν.

DE DECALOGO.

Legem naturæ constat esse legem diuinam. Ergo omnibus insita est uis iudicandi, quid rectum & bonum, quidque prauum & malum sit. Ad hoc iudicium leges exprimuntur, quæ uoluntatum in constantiam & leuitatem cõtineant, & reuocent in uiam. Hæc enim in homine sic sunt & tam miserum in modum corrupta, ut nisi assiduitate quadam præceptorum & doctrinæ, atq; etiam uis externa legum coërceantur atq; reprimantur, effluant & exundent in omnia flagicia atque scelera. Et si hoc etiam lumen naturæ, id est, iudicium rectum quidem & diuinum, peccato quod in naturam ipsam inuasit, ita est quasi obtenebratum, ut tanquam per nebulam, ut dicitur, uideat atque definiat appetenda & fugienda, itaque in diuinis rebus ueluti enucleandis mirifice solet incurrere atque offendere. Sed si intus sunt perscriptæ leges, ut etiam Diuus Paulus docuit, quid tabulis opus fuit? Ut recordaremur scilicet, & sensibus etiam perciperemus illam scripturam animi, & reminiscendo disceremus: mediantes die ac nocte in lege Domini. Quod se facere gloriatur

gloriatur sapientissimus Rex David, qui hoc unicum suum esse studium ait, ut intelligere & meminisse possit legem Dei. Lex porro à Deo per Moysen perlata δέκα λόγος græca uoce dicitur, ἀπὸ τῶν δέκα λόγων, id est, quòd capita decem cõplectatur, quibus comprehenduntur omnia faciendâ & fugiendâ. Quibus etiâ peccati cognitio excitatur, ut ita deducamur ad CHRISTVM, quærentes liberationem à peccatis & supplicijs horum. Vnde & Paulus legem πειθαγωγὸν uocat ad CHRISTVM. Neque nos hac ut Iudæosteneri oportet: quo nomine aliqui superuacanea sapientia præditi decalogum ad Christianos pertinere negant. Sed hæc est formula pulcherrima legum naturæ, qua omnes mortales omnium gentium tenentur. Atque huc referenda sunt omnia alia scripta siue sacra seu profana, quæ monent, ducunt, instruunt, excitant animos & uoluntates hominum ad pietatem, uirtutem, decus. Nihil enim sunt aliud quàm interpretationes & quasi quidam commentarij decalogi.

Ego sum Dominus) Notio Dei: Oportuit enim intelligere Iudæos, quis esset Deus is, quæ amare, adorare, colere deberent. Hoc erat autem & recens et maximum beneficiû, liberatio illorû de

PVERILIS DOCTRINA

crudelissima seruitute, & mirabilis defensio ab hostibus. Vbi etiam hoc notandum, quod benignum se Deus & beneficium & misericordem semper esse ostendit, non solum ut nobis illum posse, sed etiam libenter ut uelle benefacere sentiamus.

Sed si est lex nature, colendum Deum, & ipsa natura Deum cognoscit, cur non possunt ueram ratione cultus Dei homines constituere? Nam hæc quidem audimus, πρῶτα θεὸς τίμα. & A Ioue principium &c. & θεὸς ἀρχὴ, θεὸς μέσση διὸς δ' ἐκ πάντων πέλονται. Hoc est quod diximus, cæcutire in tantis rebus mentem humanam, itaque instruenda est Verbo Dei, ut non solum hoc, quod ipsa scit & statuit, Deum esse, cõstet, sed etiam certa sit ratio cultus & uenerationis illius, ut non modo teneatur, & sit Deus, sed etiam quis sit, ne errantes nõ modo solem & sydera aut homines uita functos, ut Græci, sed etiã ut Aegyptij allia & cepas, atq; ut quondam nostri, saxa & stirpes adoremus, & pro Dijs colamus. Ergo, ut dixi, ipsius uocem audiamus. Vult autem & iubet, se Deum liberatorem coli. Quid nobis aut liberationis intelligendum? Illane ab Aegyptijs? Immò hæc de peccato & morte, cuius illa figura fuit. Sed de hoc postea dicetur.

Non assumes) Sacrificiũ laudis scriptura multũ celebrat: Vt Psalmo 49. Immola Deo sacrificiũ laudis, & redde altissimo uota tua. Et: Inuoca
me

me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Atque hic totus Psalmus huc assumendus. Itemque psal. 66. psal. 24. Propter nomen tuum Domine propiciaberis peccato meo. Et 108. Saluum me fac propter misericordiam tuam.

Memento ut diem Sabbati) in lege aduenire intelligendi, qui se ad Iudaicum populū circumcissione adiunxissent, & in illam ciuitatē essent recepti. προσήλυτοι & ἐπιλύδες dicuntur graece. De illis autē quae proposuimus facile intelligi potest, intelligētia constituendas esse duplices ferias, unas quasi generales, secundum iudicium & legem naturae: Esse ferias oportere. Alteras speciales, certi modi & certis diebus. Illae sunt immutabiles, haec non item. Quare licuit à Iudaeorum sabbato recedere, sed sabbatum tollere & abolere non liceat. Sabbati autē uoce feriae significantur. Sed in ordinatis ferijs, ut omnibus constitutionibus mutandis, uel in dissensionibus de his, nihil est temere committendum. Non est enim διχομασία autor Deus. 1. ad Corin. 14. Ac in omnibus hoc seruandum, ne cōuellatur id aut labefactetur, neue etiā dissentiat de ijs, quae nō moueri melius fuerit, ut ualeat & in his oraculum:

μη κινῆ καμαρίνα, ἀκίνητος γὰρ ἀμένωμ.
Sunt enim ex eo genere, quae ἀκίνητα dicuntur, quae summo etiam digito impellere prouerbio uetamur.

PVERILIS DOCTRINA

De sabbato spiritali, multæ præclaræ sententiæ sunt passim in scriptura ueteri. Esaiæ 30. In silentio & spe erit fortitudo uestra. Item 32. Et erit opus iusticiæ pax & cultus iusticiæ, silentium & saturitas usque in sempiternū. Et 58. Si auerteris à sabbato pedem tuū, facere uoluntatem tuā in die sabbati & c.

DE CÆRIMONIIS.

Nunc de ijs loquimur cærimonijs, quæ sunt ab hominibus institutæ & introductæ in cultum Dei, de quibus tanquam umbra non digladiari optimum erat. Hoc enim certe sunt illæ, si cum re conferantur. Nam si sabbatum etiam ludæorum illi genti definitum Paulus audet umbram nominare, non, ut opinor, improbe ab hominibus præscriptas, umbras uocabimus. Sed quia partim stulticia hominum, partim impietas in his hæret, explicandum de ipsis nobis breuiter quidem. Ac impietatem quidem querentium in his salutem propheta inclementer sæpe corripuit, ut Esaiæ ultimo, & Ieremiæ undecimo, & Paulus 2. Coloss. Atque hæc sæpe tamē ita penitus insidet, ut à re diuelli nequeat. Estq; hoc tempore difficultas maior, quo longiore tempore supinior negligentia fuit eorum, quibus cura ecclesiæ incumberet, ut magis quid optemus q̄ quid dicamus, habere possimus. Pergamus igitur ad reliqua.

HONOR A) Prima hæc lex secundæ tabule, quam etiam omnes omnium gentium legislatores & doctores præceptis de Deo subiunxerunt. πρῶτα θεὸν τίμα μετ' ἑπείτα δ' ἐσέο γονεῶς. Itaque & apud Latinos pietatis uno nomine & apud Græcos τῆς εὐσεβείας, tam Dei quàm parentum ueneratio atque cultus significatur. Filiorum autem immorigerorum horrenda exempla proponit scriptura, filiorum Heli, Absalonis, Chami, Ruben & Simeonis. Ordinem autem superiorum quem proposuimus, is est Diui Pauli ad Roma. 13. Locus de Tragœdia est in Antigona:

ἀλλ' ὅμ πόλις σάσφε τοῦδε γῆν κλύει
καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τὰνάψια.
Capienda iussa sunt eius quem ciuitas
Voluit potiri rerum, qualiacunque sint,
Seu iusta, seu iustis etiam contraria.

Non quòd in scelere & malo obediendum uel parentibus sit uel Magistratibus: præstat enim obedire Deo quàm hominibus, sed ὑπερβολικῶς summam morigerationem magistratus esse debere, Poëta docere uoluit. De senibus Paulus Timoth. quinto, luculente scripsit. Senes hortare tanquam patres.

EXCOMMUNICATIONE) Excommunicatio significat exclusionem improborum atq; flagitio

PVERILIS DOCTRINA

forum de Ecclesia. Quod & Iudæi seruare soliti sunt, ut de suo cœtu, quæ esset οὐνοῦ γῶγι, eijcerēt, eos, qui in manifestis peccatis atque peruersitate uitæ aut pertinacia non rectæ sententiæ, deprehensi essent, qui ἀπὸ οὐνοῦ γῶγοι nominabantur.

NON OCCIDES.

Huius legis interpretatio est Matth. 5. & passim in Prophetis & Psalmis, ut Psal. 56. & 139. Vnde intelligitur, non solum parricidia sanciri, neq; pœnam irrogari sicarijs tantum diuinitus, sed etiam fontem horum & originem, nempe uoluntatis & consiliorum cruentas conceptiones, & insidiosum propositum, iracundiam, denique omnia de quibus ad facinus & cædem manus commouentur & incitantur. Quod autem diximus, legibus etiam humanis uindicari consilia, intelligendum, has illas esse diuinas & naturales leges, quibus non solum exitus sed etiam conatus puniuntur, ab hominibus etiam propositas, ut intellectus hic nequaquam remotus esse uideatur. Cicero enim pro Milone sic ait: Nisi forte quia perfecta res non est, non fuit puniendâ, perinde quasi exitus rerum non hominum consilia legibus uindicentur. Minus dolendum fuit non perfecta re, sed puniendum certe nihilo minus. Atque hoc modo etiam leges tam Græcorum quàm Romanorum diligenter hæc distinxerunt, ut non tam factum

Et unæ

Etum quàm uolunt atē uiderentur punire. Cum et addunt ex *περὸν οὐκ*, et Romani, si quis hominis occidendi causa cum telo ambulauerit. Contra, facti etiam ignoscunt interdum, ut cum cades factas fortunam aut iustum dolorem excusare patiuntur. Ac Diuus Adrianus in hæc uerba rescripsit: In maleficijs uoluntas spectatur, non exitus.

L. Diuus
ff. ad L.
Corne. de
sic. et Ve.

NON MOECHABERIS.

Omnium ferè gentium adulteria capite sancita fuerunt. Atque hoc ita statuit ratio. Nam cum uir et uxor non iam magis duo sed unum sint, qui uxorem alterius corrumpit, ipsius caput impetit, quare capitali supplicio est afficiendus. Sed etiam hoc loco intelligemus, fontes huius mali, et illam animi impuritatem, de quibus flagiciatanta prodeunt, legem tollere, et introducere castitatem. De quibus Christus hoc pronunciat, Deum esse uisuros eos, qui essent puro corde. Græcis *σωφροσύνη* est non solum uirtus pulcherrima, sed etiam nomen. Quis enim est *σωφροσύνη*? Rectis et integris atque salutarijs sententijs, moderationis, temperantiæ, abstinentiæ, præditus. Hæc enim ut rationem sequamur monet, qua obruta et extincta perire hominem necesse est. Vnde et in lingua latina ij perijisse dicuntur, q̄ libidinibus et luxu auferuntur, ut in Plauto: Perijt tibi sodalis. Et rursus: Mibi discipulus, tibi sodalis perijt, huic filius. Nam ego illum perijisse

PVERILIS DOCTRINA

duco, cui quidem perijt pudor. Itaque illa in Træ-
gœdia exclamat: Φεῦ φεῦ τὸ σῶφρον ὡς ἅπαν
ταχὺ καλῶρ. Hoc loco discite pueri, mirifice
displicere Deo uitæ lasciuiâ & incontinentiam, cui-
us sunt hæc grandia et horrêda peccata, adulterij,
et aliarũ impuritatũ, pœnæ. Nam de sensu aberran-
te à Deo & moribus prophanis petulantia illa na-
scitur, & ad summam turpitudinis, nisi resistatur,
celeriter peruenit. Resistit autẽ solet coercen-
do & frenando cupiditates, & appetitum aber-
rantem ab honestate retrahendo in uiam uirtutis.
Hoc imbecilla ferè ætas puerorum & adolescentis
non facit. Itaque illos diuina ordinatio parentibus
& magistris subijcit, quorum metu & reuerentia
cohibeantur. Qui igitur castigationes admiserint,
facile conseruantur, hoc est, placent Deo, & illi
curæ sunt in hac uita: qui uero reuoluntur & illas
respuunt, ad interitum, hoc est, corruptionem suæ
excellentiæ naturæ feruntur, propterea à Græcis
ἀκόλαστοι nominantur. Est autẽ in hoc omnino ma-
ior miseria & calamitas, quàm uerbis dici possit.
Atq; hoc ipsum deterrimũ, q, ut in letifero morbo,
sensus mali abest, itaque prius pereunt q̄ se perire
animaduertent. Quapropter in perpetua lucta
est standum nobis aduersus impetus & inuasiones
cupiditatum atque libidinum, & locus uirtutis as-
perior paulo hoc suo initio nequaquam deserendus.

Quod

Quod in tota etiam uita quamuis delectati non debent negligere. Itaque D. Paulus dicit se castigare suum corpus, & redigere in seruitutem. Nam tum uiget hoc malum uitiorum omnium licentia, cum cupiditates & libidines, quæ sunt annexæ ad corpus, regnū obtinent, oppressa ueracitate mentis. Quid autē Propheta dicit? Nonne Sodomitarū & Gomoræorum hæc scelera fuisse, saturitatem panis & læsciuiam uitæ atq; ocium? Vnde quæ flagicia extiterint, quasque illi pœnas dederint, notum est. Pluit enim, inquit, Dominus ignem & sulfur &c. Quare dabimus operam, ut maxime in hac licentia uitæ cōmunis, quo tempore nulla disciplinæ sinceritas reliqua est, & omnia in summa temeritate uersantur, ut nunc igitur maxime in tenera ætate uirtutis actionibus & optimarū rerum atq; artium studijs exerceamur, non solū ne in uoluptatum exiciale baratrum incidamus, sed etiā ut hic nobis aliquādo pariat leticiam labos, ut dicit Plautinus senex filio suo. *In Capt.*
 Meminerimus igitur semper illorū uersuum Pythagoricorū, quorum sententiam sibi quisq; subijciat:
 Ventriq; & somno moderare libidinibusque,
 Mox iræ, neque tu quod turpe est feceris unquam
 Cum multis, solus uē, tibi que tui pudor obstet.
 In primis ne contra aliquid ausis decus aut fas.
 Tū pudeat nos, intelligere & scire & probare etiam honestatem & decus, neque tamen actionibus

PVERILIS DOCTRINA

laudabilibus occupari.

Alios torpentes ocio, ut Tragicus ait.

Alios uoluptatem priorem quam decus
Existimantes: quarum genera multa sunt,
Orationes fuitiles & friuolæ.

Deinde ocij atque ignauia gratum malum.

Tum non quidem ille uerus nec bonus pudor &c.

Somno quidē nimium indulgere, cū animo tum
alijs rebus, ut Plato ait, contrarium est. Quod etiā
lepores minime uideant acutum, id putatur assiduo
illorum somno fieri. Crapula uero & luxus ac uo-
luptatum omnibus gentibus & seculis probra sin-
gularia habita, neque hominum sed brutorum &
bestiarum uitam eos, qui illis dediti essent, degere
creditum. Plato quidem grauissimus autor, omni-
um esse uoluptatem malorum præcipuā escam ait.

Ab his igitur libertatem nostram asseremus, qui
bus maxima hominum pars, id est, stulti & incogi-
tantes omnes, obnoxij seruiunt. In primis autem ui-
tabimus atque refugiemus tanquam uenenum con-
suetam nostræ nationi ebrietatem, foedissimū & no-
centissimū uitium. Quid enim est in ebrio homine
humanitatis reliquum? Proponat sibi aliquis ob o-
culos insaniam & amentiam atque furorem illo-
rum, titubationes, lapsus, uolutationes in luto. Deū
immortalē, quis ita leni animo esse potest, quin ualde
de irascatur: quis ita perditō, quin pudeat illum tan-

te turpio

ἄολῃ
τερπυοῦ
κακῶς.

In Timæo.

tæ turpitudinis etiam admisse ab alio? Sed ò miseriam, nos recordari ferè omnes quid ipsi fecerimus possumus, neque est cur aliorum exemplo, ut Spartani pueri, doceamur. Audite quid grauißimis uersibus dicat uetus Poëta:

Hominem cum uini uis penetrauit.

Acris & inuenas discessit diditus ardor,
 Consequitur grauitas membrorum, præpediuntur
 Crura uacillanti, tardescit lingua, madet mens.
 Nant oculi, clamor, singultus, iurgia gliſcunt.

Lucr. li. 3.

Aſpiciete hanc picturam, & contemplantini quàm nihil sit maximæ turpitudinis, quo illa careat. Nihil autem est certius neque compertius, quàm optimas naturas & ingenia multo magis ebrietate extingui & deleri, quàm ulla inundatione segetes & arbores euertere atque auferri. Apud Lacedæmonios adulterium perpetratum nullum fuisse scribit Plutarchus: hoc bonum de illa seueritate discipline & diligentia educationis extitit. Nam ubi non uiget otium, ebrietas, crapula, ibi flagitiosa uita esse non potest: ibi neque uesania neque petulantia, non luxus, non libidines usurpantur, quæ potissimùm aluntur crapula & uino. Ideoque & lac Venereum Aristophanes illud uocat. At Rhodij de mollicia & luxu, ebrietate, alea progressi, cò peruenerunt impudiciæ, ut concubitus matrum familiarum luderent, quas ad stuprum uictores rapiebant. Quæ si nõ in-

PVERILIS DOCTRINA

saniam est, quid dicam esse nescio. Id etiam mirum, quidnam hoc uitium commendare hominibus potuerit. Suauitas ne? quæ est potus quidem & cibi, sed in crapula & ebrietate nulla. At iucunditas consuetudinis? Quin omnia contra ingrata & plena odij sunt. Commoditas autem quæ potest de summa peste expectari? Nam, ut antiquus Comicus fecit:

Perpetua potatio nihil iucundum habet,

Quæ uita adhuc durante intelligentiam (est.

Extinguit in homine, quo aliud nõ maius bonũ

At nostri gloriantur ob immanes potationes, maxime si deformitas ebrietatis forte absit. Quid autem illi faciunt aliud, quàm boues & asini, qui & ipsi plurimum bibunt, neque inebriantur. Quod si nihil esset boni in re tantum, minus mirarer, cur nõ fugeretur: nunc in pestilentia nemo est qui libenter maneat, uniuersi ca loca relictis domibus & agris deserere student, in quæ illa inuasit: hoc præsens uenenum corporis atque animi etiam appetunt. Amentia hæc est igitur, nõ propositum peccandi. Amentia est & insania maior, quàm ullius quem atrabilis corripuit, cuius est tanta interdum uis, ut ardorem mortis & incredibile uitæ odium excitet. Itaque multi cupiunt, inuisam quàm primum abrumperere lucem, atque seruati interdum de media morte ad interitum tamen referuntur. Similiter ebriosi post illa mala, grauedinũ, uertiginis, foetoris, obliuionis

nionis, tinnituum, anhelationis, cruciatus artuum, post scabiem, morbum regium, & intercutem, tamen illud ipsum uenenum repetunt, & iterum atque iterum sese illo ingurgitant, auidi interitus. Hoc igitur statim & à pueris tantum malum assuescamus odisse execrarique & auersari: Sitque nobis semper in memoria sententia græci Senarij: πολὺς γὰρ ὄνος πόλλ' ἀμαρτάνηρ ποιεῖ. Et usum atque familiaritatem eorum, qui illo obnoxij sunt, tanquam infectorum pestilentie ueneno, fugiamus. Virus enim non magis illud corporibus, quam uitiorum in improbis contagiosum animis est. Itaque diuus PAVLVS multis flagitijs nominatis, qui illis se polluerent, & inter hos etiam ebriosos, uitari iussit, neque socios mensæ admittere. Dixit enim egregie Theognis, quam sententiã Socrates pro doctrina iuuentuti proposuit, ut Xenophon scripsit: (κακῶσι

ἑσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἑσθλῆ διδάξειαι, ἢ δὲ συμμιγῆς, ἀπολαῖς καὶ τὸν ἕοντα νόον.

Quos uersus nos ita reddidimus:

Nam bona discuntur conuictu usuq; bonorum
Recta sua inficiunt pectora labe mali.

Quapropter in his etiã atq; etiã uestigemus, et amplectamur uoluntatē Dei, q nos à malis et sceleribus, quorum est miseria, dolor, mors, uocat ad bona &

PVERILIS DOCTRINA

uirtutem, in quibus est felicitas, gaudium, uita. Et
sciamus, exercitium uirtutis non solum apud ho-
mines, qui quidem reuera homines sint, laudabile,
sed etiam Deo gratum et acceptum esse, et multa
atque pulcherrima præmia de diuina benignitate
obtinere atque consequi.

NON FURTVM FACIES.

Nunc à corpore et capite lex ad tuendas res et
facultates uniuscuiusque accedit: quas et ipsas uult
saluas et incolumes tutasque ac illesas. In hoc igitur
est tenenda illa regula que traditur à Christo
Matth. 7. et Luca 6. Quod tibi non uis fieri, alteri
ne feceris. Atque hoc etiam ratio recta statuit, que
inter officiorum laudes præcipuas ponit bonitatem,
simplicitatem, ingenuitatem, iusticiam, candorem:
ac turpem esse iudicat uersutiam, fraudes, fallacias,
calliditatem, obscuritatem, uasra et ueteratoria
omnia. Quo loco Iurisconsulti ipsi quidem à norma
Legum omnium et Iuris amissi, recta ratione, dis-
cesserunt. Quid enim ait Paulus? Quemadmodum
in emendo et uendendo naturaliter cõcessum est,
quod pluris sit, minoris emere, quod minoris sit plu-
ris uendere, et inuicem se circumscribere, ita et
in locationibus quoque et conductionibus idem iu-
ris est. Quid Ulpianus? Sciendum tamen est, que-
dam, etsi dixit, præstare eam non debere, scilicet
ea que

L. Item.
ff. loc. et
cond.

L. Sciendū
ff. de edi-
li. ad.

ea quæ ad nudam laudem serui pertinent, ueluti si dixerit frugi, probum, dicto audientem. Non enim boni magistri uirtutis sunt talibus in responsis, neque recte monstrant, cum calliditatem & maliciam instruunt aduersus simplices & bonos. Quare, iterum enim atque iterum quæ pulchra sunt, recte & utiliter dicuntur, nos hoc teneamus:

Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris.

Neque ulla ratione in dictis factisue alter decipiamus alterum. Sed sint affirmationes nostræ & plañe & ueræ: negationes & ipse præcise atque directæ. Subdola & tectæ atque dubia, inductiones, circumscriptiões, leuitas, absit.

NON LOQVERIS CONTRA
proximum &c.

Proximū, ciuem intelligimus, id est, τὸν πλησίον ἢ τὸς πέλας, hoc est nostros. Ipsa. n. humanitas, id est, coniunctio generis humani, quasi ciuitas quedā est omnium hominum, ut et Christus ostendit exemplo sauciati Samaritani. Assumetis autem & huc ea quæ dicta sunt à nobis in superiore capite, synceritatem animi & integritatē iuberi hac lege, & uetari dolos ac fraudulentiam, quæ in periurio & perfidia imprimis conspicua sunt & execrabilia, propterea quòd & ius & dextra, quibus fides datur, omnium cōsensu magnā religionem habent, ut qui sic fallit.

PVERILIS DOCTRINA

quasi coram ipso Deo fallere uideatur. Atque hec
ferè contra eos conuertunt, à quibus usurpantur,
iustissimo Dei iudicio. Quod compertum esse mul-
ta dicta ueterum testantur: Vt quod in nostra gena-
te uetus uerbum est: *Unrewo trift irn eighen her-
ren,* & id quod Latine adduximus, & Hesiodi hoc:
ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῶ βουλευσάσιν κακίση. & hoc:
οἱ αὐτῶ κακὰ τεύχε' ἀνὴρ ἄμω κακὰ τεύχεωρ

Quod Plutarchus ita adducere uidetur:

ὅς δ' ἄμω κακὰ τεύχε' ἔω κακὰ ἦπ' ἄσιν τεύχε'

Et Lucretius eleganter extulit ad hunc modum:

Circumretit enim uis atque iniuria quemque.

Atque unde exorta est ad eum plerunque reuertit.

Sed in hoc mirifica caligo offusa est naturæ. Ita

enim deprauata est uoluntas, ut uim quandam iudi-

cio ueritatis afferat. Atque de origine peccati, quæ

fuit deceptio & impostura inuidiæ diabolicæ, hi af-

fectus admodum sunt in animis hominum potentes:

Aemulationis, obrectationis, insidiarum, maleuo-

lentiæ, liuoris, fraudulentæ, simultatum, menda-

cij, uanitatis, & huiusmodi alia, quæ omnia,

tanquam omnium malorum radices,

funditus extirpare omnes pij

studere debebunt.

Repetita

REPETI

TA TRACTATIO LEGVM,

et exposita nonnulla sapientum Græcorum et Latinorum cum singularis congruentes sententia.

HAEC IGITUR CAPITA LEGVM diuinarū diligenter et assiduo debemus in tueri cum animis tum oculis nostris, de his cogitare, in horum sententijs et doctrina exerceri, atque cupidissime dilatate cōmentatione et nostra et aliorum sanctorum, piorū, doctorum hominum. Itaque et legemus libenter ea scripta, quorum est uera et propria appellatio sanctitatis, et uero alia quoque, quorū argumenta explicant harum legum praescriptiones, ut sunt multa autorum ueterū lingue graecae ac latinae. Tum autē auidissime audiemus concionantes de his pios et eruditos presbyteros in coetibus ecclesiasticis: Multū enim illa uiua uox potest, iuxta uetus uerbū, quod negat, quicquid esse $\Phi\acute{\omega}\nu\eta\varsigma$ $\zeta\acute{\omega}\sigma\eta\varsigma$ $\epsilon\upsilon\epsilon\gamma\gamma\epsilon\varsigma$ $\epsilon\pi\omicron\upsilon$. In his omnes, qui boni quocumque tempore habiti sunt, semper omnē operam et attentionē posuere. Quid dicat David supra audistis, meditationē, id est, curā suam esse unicā legem diuinā. Quid idē, cū qrit rem perdifficilē, qua ratioe in uia recta cōsistere, et à prauitate declinare possit adolēscentia? Nōne idē inq̄t, si custodiāt mādata tua? Hec

nobis igitur non leuiter in auribus resonent, sed ad animum & uoluntatē penetrent. Sciamus Deo placere in pietate et cognitione ueritatis, uitā castam, honestam, ornatam uirtutibus: flagicia foeditatē, scelera illum abominari. Itaq; studiose uoluamus eorum scripta, quicunq; ad decus & uirtutem praecepta dant, & deterrent à uitijs atq; turpitudine. In primis quidem sacros libros, sed & alios optimarum artium atq; disciplinarum autores. Sinamus perditam adolescentiae partem furere, quae cum se quasi opificium quoddam doctrinae facturam esse constituit, incumbit in unum aliquod studium earum rerum, quae hominum stulticia & errore ualent & magni fiunt, quae arripiunt non ut ipsi meliores fiant aut profint reipub. sed ut errorem hominum ipsi pro occasione lucri ac quaestus arripietes adiuuent & cōfirment. Nihil dicam amplius, nam est sanè difficilis locus. Hoc dicam, cauendos uobis & uitandos eos, qui ab optimarū artium studijs abhorrent atq; refugiunt. Istos inquam bellulos aut etiam feroculos, qui dū uehementer nescio quas magnificas professiones sectantur & appetunt, bonas artes & humanitatis studia negligūt atque contemnant. Iidem neque quid se deceat, neque quid rectū sit, neque quid Deo placeat displiceat uē, curant neque laborant, effrenatēq; suae libidini indulgent, ut faciant quodcunque in stultissimum animum inciderit.

ciderit. Itaque uestire, incedere, loqui, non admo-
 dum laudabiliter uidemus. Quid autē ego furores
 & insaniam & sceditatem uitę commemorem? Eo
 enim est peruentum miserię, ut celebres & nobi-
 les isti esse cupiant flagicijs suis. Talis uita existit
 de ocio & neglectione honestatis. Disputat Cicero
 copiose, eum qui eloquentię studeat, luxu libidini-
 busq; perditū esse non posse. Affert bonā rationē,
 sed non est minus hoc uerum de toto studio litera-
 rum & artium bonarum. Ita enim omnino se res ha-
 bet, ut si non prodesset illa salutaris subiectio, si non
 sanctissimę præceptiones, denique diuina & cœle-
 stis uox si parum ualeret ad morum continentiam,
 saltem illis temporibus, quibus opera in has dare-
 tur, nihil fieret deterius: occupatio quidē certe ui-
 tationem improbitatis complecteretur. Quę dico
 uobis qui adestis, quo augeam amorem erga opti-
 mas artes & disciplinas uestrum. Nolite statim ac
 nimis efferri ad nescio quam spem claritatis & ex-
 cellentię. Parate iam uobis copias ad gloriam, &
 eam quidem nequaquam inanem, certas atque fir-
 mas. Credite mihi, erit uobis incredibilem in modū
 dulcis ille labor, quē impendisse humanitatis studijs
 aliquādo uos recordabimini, non modo quia minus
 à uobis mali perpetratū, dum lectioni ueterū poeta-
 rum & aliorum autorum uacaretis, meminisse po-
 teritis, sed etiā quia tum dulcissimos fructus ferent.

PVERILIS DOCTRINA

illæ stirpes, quas olim conseruerit uestra diligentia. Iste enim iuuentutis demètes uoluptates celerrime euanescent, sæpe etiam numero desinunt in maximos dolores. Tum igitur est uobis iucundissimum futurum, non uestium deformitate indicasse animi uanitatem, non incessus, orationisque immanitate barbariem confirmasse, non pernoctasse in lustris & ganets, non insanisse rixando & digladiando, non alia multa in latebris spurce & flagiciose fecisse: sed cum non minus quàm alij artificium aliquod doctrinæ disceratis, dum tamen illi miseritabilibus rebus caperentur, uobis moderationem & temperantiam atque decus curæ fuisse, in uigilasse libris, hausisse non ad ebrietatem uinum, sed fumos lucernæ ad cognitionem præceptorum uitæ ac morum: Non ut gladiatores cum barbaris, sed ut homines modestos cum suis cupiditatibus dimicauisse. Non turpitudini denique, sed castitati atque puritati inseruiuisse. Moneo, hortor, doceo uos, ut fidelis, ut amans uestri, ut cum magno meo & sempiterno dolore, & illius miseriæ atque pœnitentiæ, & cum quadam uoluptate huius fœlicitatis & recordationis nõ penitus expers. Quorum alterum eni timini, ut ipsi quale sit experiri possitis: Alterum illud, miseriæ inquam & pœnitentiæ sensum, credite quam triste & luctuosum sit alijs, uel potius perspicite in istis perditis scelere & improbitate

te, ipsi uos experiri uelle nolite. Quia uero tanta est prauitas ingenij hominum, ut magis quid nõ rectum sit perspiciant, cum monentur, quàm recti naturam intelligere possint, ideo repetamus breuiter legum explicata decem capita, & quibus maxime modis in illa peccetur exponamus.

CONTRA PRIMVM delinquunt, ij primum, qui diuinitatis naturalem sensum cogitationum peruersitate obruunt & debilitant. Sicut sunt Epicurei isti, qui aut nunquam de Deo reuerenter cogitant, aut eludunt cogitationes illas quadam malicia atque calliditate. Hi sceleratissime peccant, ipsumq; coelum tanquam gigantes immanitate sua adoriuntur oppugnare. Secundo peccant in hoc caput cultores Deorum multorum, aut unius alieni, sicut Græci quondã & Iudæi, quorum illi multitudine deorũ, ipsum numen diuinũ ignominia afficiebant, & amittebant de uno Deo sententiæ ueritatem: hi recedentes de præscriptione Verbi diuini, quamuis unum Deum ore faterentur, tamen alie- Esaiæ. 29. nis, & abhorrentibus opinionibus atque cultu, simulacra statuebant in cordibus suis. Quod idem faciunt omnes ij, quorum sententiæ de Deo simulata est, qui hypocrite dicuntur, quod genus multo deterrimum, & uitium pessimũ est. Nam occultum & tectum medicatione emendari non potest. Qui ita sunt, fingunt quidem (nam non modo

alios sed se quoque sæpenuero decipiunt) fingunt
 igitur, se esse sanctos, iustos, pios, deniq; beatos, ali
 qua uirtute, sapientia, inuentione, proposito, factis
 suis. In quo figmento acquiescentes ad Deum uerū
 quidem respiciunt, sed pro illo simulacra statuunt
 animorum suorum, in illius sancto templo, quod po
 tissimū sustinetur columnis tribus earum rerum,
 quas supra memorauimus: Fidei. Amoris.
 Timoris. Hoc uitium etsi est occultum, tamē erum
 pit tandem in scelera & abominationes Idololatriæ,
 sicut omnibus seculis & his nostris temporibus
 accidisse scimus, quibus eò res deuenit, ut postre
 mo etiā trunci, stipites, saxa, panni adorarētur, &
 hominū animi horribili superstitione cōplerentur.

Tertio peccant uaticinatores Arioli, Magi, de
 nique quicumque quacunque in re diuinæ maiestatis
 honorem profanant.

Vt autem intelligatur, sententiam de numine ha
 bendo colendoq; in natura inesse, quod Paulus dixit
 gentes etiam Deum cognoscere, sed errare in
 cultu & ueneratione illius, adducemus descripto
 ribus Græcis et Latinis sententias quasdam, quibus
 hoc doceatur, non inutiles ad cognoscendum. So
 phocles Electra. ἐστὶ μέγας ἐμὲ θεῶν (εὖς ὄς ἐφῶ
 γᾶ πᾶντα καὶ κρατὶν). Plaut. Capt. Est profecto
 Deus, qui quæ nos gerimus auditque & uidet. Gra
 uissimus autor Plato affirmat, in nemine unq; uitium
 uel quæ

uel quæadmodū ipse uocat, morbū hunc impietatis, non esse Deos, ad senectam usq; perdurare, quamuis iuuenes non paucos corripere soleret. Est autem eximius locus in X. de legib. Itaque accepimus de Bione quodam Philosopho, cum acerrime conuellere studuisset opinionem diuinitatis, ipsum mox in morbo à nullo supersticiosissimo cultu diuino abstinuisse. Cicero de Ar. ressp. ita: Etenim quis est tam uecors, qui aut cum suspexerit in cælum, Deos esse non sentiat, & ea quæ tanta mente fiunt, ut uix quisquam arte ulla ordinem rerum ac uicissitudinem persequi possit, casu fieri putet? Atque hæc de Aristotelica argumentatione explicat lib. 2. de Nat. Deor. Theognis:

Θεοῖς ἐν Χρὸ οἷς ὄσι μέγα κρᾶτος, ἔτε ἄτερ θεῶν
 γ' ἔγνεαι ἀνθρώποισι ἔτ' ἄγαθ' ἔτε κακά.

Protagoras cum ita orsus fuisset de dijs librum suum: De Dijs non possum scire, sint ne illi, an non sint: Multa enim cognitioni obstant, primum rei incertitudo, deinde uitæ breuitas: Propter hoc initium Athenienses exegere illum ciuitate sua, & conquisitos publice libros exurendos curauerunt. Quid Ouidius, qui non grauis autor habetur, de Dijs cecinit?

Nec securæ quies illos similisq; sopori

Detinet: innocui uiuite, numen adest.

Pindarus nefariam dicit esse sapientiam, obtre-

PVERILIS DOCTRINA

Avere numini. Olymp. 9. Vetus est oraculum: ζεύς ἀρχὴ, ζεύς μέγαστα, διὸς δ' ἐκ πάντα πέλονται. Apollonius Argo. lib. 2. ζεύς ἀντὸς τὰ δὲ πάντα τ' ἐπιδέρκεται ὃ δ' ἐμὲ ἄνδρες λίθομεν ἔμπες δορ οἶτε θεσδέες οἶτε δίκαιοι. Quæ incitandi studei uestri causa pauca commemorauimus, ut uos obseruatione uestra plurima colligeretis.

IN SECVNDVM præceptum peccant ieratores, qui nomen Dei sine causa usurpant: Multo magis blasphemæ, periuri, maledici, cum mentione diuinitatis. Secundo peccant illi qui proprie superstitiosi dicuntur, incantatores, uenefici, qui sancto & formidabili nomine Dei ad ludibria superstitionis in falsitate persuasionum utuntur. Tertio peccant, qui non colunt Deum ueneratione laudum & celebrationis: non inuocant illum in miseris & calamitatibus, non orant, non ueram doctrinam de Deo usurpant. Huc assumatur Pindarica sententia supra indicata: τὸ γε λοιδορῆσαι θεοῦς ἐμθρὰ σοφία. Stoici & asseruerunt omni ratione diuinitatem, & sapientes docuerunt facere, ut libenter & crebro Deos deprecarentur. ἔυξεται τὸ φασίμ ὁ σοφὸς αἰτῶμενος τὰ γὰρ θὰ παρὰ τῶν θεῶν. Theocritus iuculente Ptolemæo laudato sic claudit encomium: ἀρετὴν γέμειν ἐκ διὸς αἰτεῦ.

Laer. li. 7.

IN TERTIVM peccant neglectores & violatores

violatores constitutarum feriarum, caerimoniarum, rituum in ecclesia, contemptores doctrinae, disciplinae, ordinis ecclesiastici. Non autem obscurum est, quanta religione etiam ij qui falsis religionibus tenerentur, operam dederint diuinis rebus. Itaque & Homerus docet Iliad. i. Dianam iratam ob neglecta sacra sua, quae celebrare solerent perceptis frugibus, Oenei propè regnum euertisse. Liuius quendam Flaccum perditum luxuria, cum pontifex maximus captus esset, ita scribit repente exuisse antiquos mores, conuerso animo ad curam sacrorum & caerimoniarum, ut nemo tota iuuentute prior haberetur. Demosthenes Timocratem uehementer exagitat, qui ferijs legem pertulerit. Romani festos dies summa religione colebant, iurgijs & litibus abstinentes, unde fauere linguis & ore praeco omnes iubebat. Quae omnia non eo intellectu sunt accipienda, quasi falsis religionibus patrocinemur: sed ut religionis sensus & iudicium naturae esse intelligamus, non opinionis. Errores autem in hoc & superstitiones, propositi & corruptae uoluntatis.

SECUNDAE TABULAE Praecepta iam ad homines & uitam illorum inter ipsos pertinent.

PRIMUM PRAECEPTUM Violant ij, qui parentes cõtumelia dolorèue afficiunt, inobedientes, responsatores, improbi. Qui non eos

PVERILIS DOCTRINA

dem amant, uenerantur, adiuuant, ornant pro uiribus suis. Hæc enim illa est σοφὴ φύσιν liberum erga parentes, nõ minus quàm parentum erga hos. Quæ si non est, inquit Cicero, nulla potest homini esse ad hominem naturæ adiunctio, qua sublata uita societas tollitur. Item peccant, quicumq; non obseruant, colunt, audiunt magistratus & potestates, sediciosi, turbulenti, inquieti. Item qui refragantur suis, qui parentum loco sint. Item qui imperium detrectant magistrorum aut dominorum suorum. Denique omnis inobedientia & repugnatio aduersus superiores huc referenda. Similiter, omnis neglectio & infamatio atque noxia erga eos, quos colere, honorare, adiuuare, præ reliquis deberemus. Omnium literæ hanc naturæ legem celebrant. Cicero de Ar. resp. Parentibus & Dijs immortalibus & patrie nos primum natura conciliat. Idem 4. de finib. de Peripateticorum disciplina sic ait: Primi que ex omnibus Philosophis à natura tributum esse docuerunt, ut hi qui procreati essent, à procreatoribus amarentur. Itaque Solon ita: ἐὼρ τις μὴ τρέφῃ γονέας, ἄτιμος ἔστω. Idem de cæde parentum ne tulit quidem legem, quòd neminem ad hunc modum contra naturam insanituum esse putaret. Persas etiam affirmare, scripsit Herodotus, neminem unquam suum parentem interemisse, sed si forte hoc creditum sit, comperiri postea

postea, non filium parricidam, sed subditicium & alieni sanguinis fuisse. Quare dementem Cynicum non audiemus, latrantem contra naturæ iudicium, non esse colendos parentes, ac potius diuinæ uoci resonanti in animis nostris libenter parebimus atque obsequemur. De magistratibus autem Homerus præclare canit, diuinitus illos constitui: οἵ τε θέμιστας πρὸς Διὸς εἰρύονται. Ἔ: σκηπτῆρος βασιῆλευς ὡτε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν. Sophocles in Aiace. κλύειν τὸν ἐσθλὸν ἄνδρα ἕη τῶν ἐν τέλει. Scripsitque hoc præclare Aristoteles. Φανερόν ὡς ἐατέον ἐνίας ἀμαρτίας ἢ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, οὐ γὰρ τοσούτων ὠφελιθῆσεται κινήσας, ὅσοι βλαβῆσεται τοῖς ἀρχοῖν ἀπὸ θεῶν ἢ θεοθεῖς. Itaque manifestum est, dissimulanda esse pleraque errata, tam legislatorum quam magistratuum. Non enim tantum boni poterit esse in correptione horum, quantum est mali in consuetudine detrectandi magistratuum imperia.

SECUNDVM.

Peccant in hoc homicide, insidiatores alienæ uitæ & capitis, atque fame, que bonis sepe uitæ charior est. Virulenti obtrectatores, cruenti delatores, inuidi. Hi enim omnes animis & uoluntate homicide sunt. Vnde & hoc genus hominū in Græca lingua depingitur nominibus significantibus cæ

PVERILIS DOCTRINA

des: dicuntur enim ἄγριοι, θηριώδεις, à similitudine ferarum bestiarum, quæ sanguine aliorum uictitant, & ἰδὲ γέμοντες, & scorpion, qui que speculantur, qua quibus parte aculeos infligere possint. De inuidis autem egregie Tragicus: Ἄθεος, ἄνομος, ἄχαρις ὁ φθόνος.

Eurip. An
dro.

TERCIUM.

Peccant contra hoc præceptum omnes impuri atque flagiciosi. Expugnatio quidem castitatis eius, quæ cum alio nupta sit, propter multitudinem peccatorum, multo sceleratissima putanda. Hoc enim furtum est & quidem rei charissimæ. Hæc est diruptio societatis humanæ, quam naturæ sensus maxime continet, & is, ut diximus supra, maxime intelligi potest de ea, quæ σοφὴν φωνὴν dicitur, quæ esse nisi in matrimonij sanctitate non potest. Itaque de hoc scelere quantum atrocissimorum euentuum sæpe existere solet uidemus: Ferrum, laquei, uenena excitantur. Violatur enim non hominum constitutio, sed naturæ ipsius coniunctio. Nam & Peripatetici, ut Cicero ait, coniugia uirorum & uxorum natura coniuncta esse dixere. Et leges impune occidendi adulterum statuunt, non secus atque insidiatorem uel oppugnatorem potius capitis & salutis nostræ. Sed de hoc ante dictum est, utinam quidem tam utiliter quam copiose.

Quartum

Q V A R T V M.

In hoc delinquunt alienorum subtractores ac raptores, fraudulentis, callidi, uersuti, circumscriptores, cauillatores, improbi, euersores iuris. Quo loco est hoc memorabile Catonis: Furtum ueteres puniisse duplo, fœneratores quadruplo. Sed & hoc delictum se ulciscitur. Quia ut uetus uerbum est, male parta male dilabuntur, & egregie dixit Sophocles hoc:

ἐν τῶν γὰρ ἀχρῶν λιμμάτων τὸς πλείονας
ἀτρωμένους ἰδοὺς ἄμ' ἠσέσωσμένους. In Antigo
na.

τὰ δὲ ψυχὰ κέρδη πημοναὶς ἐργάζεται.

Q V I N T V M.

Quantū lingua nocere possit, declarare uoluerit Græci, cū sic fecere: γλῶσσα πῶι πορεύνη; πόλιμ
ἀναστρέψασα. Vanitas autē est indignissima homi-
ni res, maxime si se ad oppugnandum ciuium for-
tunas & capita incitet atq; proferat. De mēdacio
autē & ueritate egregia est sententia posita in septi-
mo expeditionis Cyri apud Xenoph. ut nos sumus
interpretati: Video. n. orationem uanitatis esse le-
uem, nulloq; cum pondere ac honore temere uaga-
ri. Eorum autē, quos compertum sit ueritati studere,
si quid forte efficere uelint, nō uerba minus ualent,
q̄ in aliis uis. In castigando quoque nō tam aliorum
supplicia, q̄ horum minē efficaces sunt. Deniq; isti
promissione tantū obtinent, quantū alii largiendo.

P. VERILIS DOCTRINA

Quare constantie & ueritati operam dabimus, et à deformitate mentiendi ac fallendi longissime abducemus uoluntatem nostram, ut omni ex parte legi satisfacere possimus. Contra hoc præceptum peccatur & suspicionibus, cum animis nostris sinistre & in pessimam partem aliorum facta & dicta, sæpe etiam nutus & gestus, interpretamur. Quæ est summa animorum leuitas atque etiam peruersitas. Nam hoc ipso se quisq; prius accusat, q̄ alterū condemnet. Quomodo enim possum suspicari male de alio quicq̄, quod non existat de meæ improbitatis quasi anticipatione? Ergo quæ quisq; suspicatur, necesse est aut ipsa ante aliquando fecerit, aut forte facturus ipse etiã sibi esse uideatur. Coërcebimus igitur hūc ueluti cursum maleuolentiæ et amaritudinis neq; indulgebimus suspicionibus nostris, quæ falsa testimonia dicant in animis de ciuibus nostris. Neq; dociles nos præbebimus doctrinæ quorundam, qui simpliciter negant, cuiquã fidendum, & uersutia atq; uanitate bonū prudentiæ & grauitatis præceptum deprauāt. Neq; placebit nimium nobis Ulysses Homericus, quem sapientissimum intelligi uolunt, mendaciorum & fraudulentæ laudibus magnificus, quibus certe nihil esset non solum opus, sed etiã inuisius & odiosius naturæ incorruptæ, quam pij quasi sarcire, iubente & adiuuante numine diuino, studebūt, neq; in his discendis, floribus austrum
peruersi

peruersi & liquidis immittēt fontibus apros, den
man darffnit leiß in pelz setzen.

SEXTVM ET SEPTIMVM.

Hoc ultimo capite concluditur decalogus, quod diuiserunt in duo, ut numerus denarius perficeretur. Coniunguntur aut in Mose omnes cupiditates, que sanè eiusdem sunt modi ac generis. Itaque uniuersæ damnantur, illa ui nature & iudicio recti, secundum quod & hoc est à Iuuenale dictum:

Exemplo quodcunque malo cõmittitur ipsi
Displicet auctori, prima est hæc ultio, quòd se
Iudice nemo nocens absoluitur.

Atque hæc est incredibilis illa uis conscientie, non solum perpetrati sed cogitati etiam facinoris, qua nocentium animi in maximis tenebris & ignorantia aliorum agitantur atq; perterrentur, Deo ipsò nimirum quærente & disceptante. Hoc intellectu uerissime Plato differuit, neminem esse sua sponte malū. Nam & D. Paulus negat probari sibi male facta sua, ac Plato laudat uersum hunc:

ὃδ' εἰς ἐκὼν ποικρὸς ὃδ' ἀκὼν μάλα.

Quem alio intellectu, ut apparet, impugnat Aristoteles. Sed de cupiditatibus dicamus amplius. Cupiditates autem esse fontem malorum omnium, dicitur & Græco uersu.

πάντων μὲν πρῶτις ἀκακῶν ἐπιθυμία ἐστίν.

PVERILIS DOCTRINA

Atq; hæ mirificas turbas dant in animis hominū,
depravata peccato uoluntate. Est enim uoluptatis
& doloris & metus & ægritudinis malum corru-
ptæ naturæ. Atq; est in hoc pijs maxime euidentis mi-
seria hominum. Non enim possunt nō uelle & concu-
piscere, id quod iudicio suo prauū & improbum
esse ipsi statuunt. Est autem hoc ipsum diuinū quid-
dam, insitum etiam malis, ut Plato ait, ut hi cum ex
istimatione tum oratione sua optime distinguant
bona à malis. Et ait Medea apud Ouidium:

De leg. 12.

Video meliora proboque

Deteriora sequor.

Mali igitur sunt non modo qui faciunt, sed etiam
qui uolunt facere malū. Et cupiditas est malū, cum
animus aliena contrectet, aut turpitudinem concipi-
piat. Ergo omnes homines peccatores sunt: nemo
enim concupiscentia uacat. Plato in nono libro de
legibus sic ait: Scientiæ nulla præstat lex neque di-
sciplina, neque fas est mentem subijci aut seruire
ulli, sed ipsam potius dominam esse omnium, si qui-
dem hæc sincera et uere libera secundum naturam
fuerit. Nunc uero est nequaquam in ullo, nisi ualde
parum. Itaque restat, ut quod proximum est, disci-
plina & legibus regamur. Videtis quiddam illuxis-
se & ueteribus sapientibus Græcorum de eo, quod
nunc differimus: Imbecillitatē naturæ maximam
esse, & corruptam integritatem huius, ut homine
nihil

nihil sit miserius, quam uis & causarum & curatio-
 onum ueritatem ignorauerint. Hæc enim sunt pla-
 nè mystica, & illa Christiana arcana Euangelij:
 Vniuersos esse peccatores, ut ne quis nisi per mise-
 ricordiam Dei & Christi merita saluus fieri possit.
 Conclufit, inquit Paulus, omnes sub peccato, ut om-
 nium misereretur. Nō est enim tanta dexteritas ne-
 que efficacia humanarum uirium, ut emendare hoc
 notum, addo etiam, inuisum malum cupiditatū, &
 herentia uitia in deprauata natura, primum impie-
 tatis deinde inhumanitatis & malicie, deniq; om-
 nium scelerum & flagiciorum fontes, ut obstruere
 possit. Prauū est enim etiam cor hominis, ut inquit
 Ieremias: & idem, damnans improborum & θεός
 τῆς ψυχῆς hoc est, propbanitatē, sic illos loquentes in-
 troducitur: Qui dixerunt, desperauimus, post cogita-
 tiones enim nostras ibimus, & unusquisq; prauitatem
 cordis nostri mali exequemur. Item ca. 11. Abi-
 uerunt unusquisq; in prauitate cordis sui mali. Hoc
 enim fit certe, si diuina cesset succursio, et auxilium
 coeleste subtrahatur. Quāuis autē hæc aliorū cog-
 nitionē, dū cōcipiuntur & adhuc intus latent, effugi-
 ant, tamē se quisq; teste et iudice in his condēnatur.
 Quid igitur nūc fiet? Via queritur scilicet et ratio,
 qua uitetur interitus: Vita q̄ritur: Veritas in his re-
 bus queritur. Audiamus Christū: Ego sum uia, ueri-
 tas & uita. Itaq; nūc, ut ordo monet, de Euangelio
 dicem.

PVERILIS DOCTRINA

SYMBOLI APOST.) Symbolum Apostolicum sentimus formulam fidei expositæ in Nicæno consilio, expressam de doctrina & scriptis quoque Apostolorum. Hæc est diuinarum rerum historia quædam: Nam cum Dei diuinitatisque sæpe mentio fiat, cumque nobis natura nomen & numen Dei demonstret, queri amplius necesse est sententiam de Deo firmam ac immobilem, qua illum & cognoscamus, & de ipso constituamus animo nostro ueritatis intelligentiam: quod nisi factum fuerit, in cogitationum scilicet incertitudine atque fluctibus, nunquam adorare eum quem ignoramus, nunquam colere de quo perspectum nihil est, nunquam opem auxiliumque implorare poterimus, illius, cuius uoluntas, uel qui ipse potius nobis ignotus est. Verum quia tanta est maiestas diuina, ut comprehendi nullus animo possit, quippe quam ne hic quidem mundus includat, ideo notiones & signa illius querenda, quibus apprehendere & retinere cognitionem illius possimus: Quæ non quidem nos fingamus, sic enim tamè dubia essent, sed quæ ab ipso Deo demonstrata & prolata accipiamus. Hæc autem eadem fere semper fuere & nunc sunt, misericordie & redemptionis illius. Sed Iudæis se explicuit mentione miraculorum, quibus illis innotuisset potentia & maiestas ipsius, declarata uictis, fufis, occisis hostibus eorum. Itaque sic præscribitur erga illos autoritas:

ritas: QVI TE eduxi de terra Aegypti. Et,
 DEVS exercituum. Nobis autem uno insigni be-
 neficio nunc dato & collato, promisso quidem pri-
 mis temporibus, innotescit & cognoscitur, quia mi-
 serit iam saluatorem mundi, & ita dilexerit huma-
 num genus, ut pro salute & cōseruatione illius, ne
 periret, unigenitū suum filiū traderet. Itaq; nobis
 DEVS est PATER DOMINI NOSTRI
 IESV CHRISTI, SANCTIFICANS corda
 nostra SANCTO SPIRITV per fidem. Hec igi-
 tur, ut diximus, doctrina breuiter & luculente
 explicatur his capitibus, quæ SANCTAE FI-
 DEI & sunt & nominantur, conseruata eximio
 beneficio & admirabili benignitate in terris ad-
 hunc usque diem, ab innumerabilibus copijs & stu-
 dijs maximorum oppugnantium & labefactato-
 rum. De quibus singillatim illa repetendo, nunc de
 inceptis communicabimus uobiscam commentatio-
 nes nostras.

Habent autem se ad hunc modum: Prescriptio
 generalis est: CREDO IN DEVM VNVM.
 Diuinitatis enim natura unitate & simplicitate &
 eternitate Regni, & Imperij Maiestate, constitu-
 enda est in animis nostris. Quæ etsi non perspicere
 planè, qualia sint, tamè de his cogitare aliquid pos-
 sumus. Hæc autem cōmunis notio distinguenda est
 proprietatibus siue personis tribus, quæ distinctæ

PVERILIS DOCTRINA

reuera, non cogitatione tantum esse intelligantur: Ut sit per se Deus pater, per se Deus filius, per se Deus spiritus sanctus, & tamen non nisi Deus unus. Hoc est illud admirabile, quod explicari & perspicere nequit: fidei igitur & assensionis hoc opus est.

Hæc aut distinctio est talis: Dei patris est æternitas, sine ullo respectu originis aut generatiōis, quæ esse cœperit. Sed Deum filium, nō quidem creatum sed natum sine initio credimus, ut cœternus cū patre intelligatur. Deus aut sanctus spiritus neq; factus neq; natus, sed ab æternitate procedens de patre & filio. Hæc nos debemus religiose audire et adorare, neque uelle perscrutari nostrarum cogitationum sapientia.

Sequitur distinctio quædam tanquam officiorum seu effectioinum. Nam DEI PATRIS est creatio & conseruatio omnium creatorum, uel potius perpetua in creatione actio, ut Christus dicit: Pater meus adhuc operatur: ne quis illum perfecto mundo ociosum esse cœpisse existimet. DEI FILII est redemptio generis humani, qui & humanam naturā assumpsit, ut unus Iesus Christus fuerit Deus & homo: Sic enim Paulus ait, in illo habitare diuinitatem corporaliter. Atque hoc est redemptionis & salutis nostræ παραδόξου & μυσήριου, ut ait Paulus ad Timotheum: Deus apparuit in carne &c. Hic & in terris uersatus est uero corpo-

re, & docuit ac prædicauit Euangelium, & iudeis
 is proditus, ad Hierosolymitanum prætorem de-
 ductus, & ab illo excruciatuſ & damnatus eſt, af-
 fectusque ſupplicio crucis. Et reſurrexit tercia
 die, cum ad inferos deſcendiſſet, aſcenditque ad cœ-
 los, & ſedet ad dextram patris. Sic enim dicit Pau-
 lus, ſe prædicare CHRISTVM crucifixum, &
 CHRISTVM reſurrexiſſe, neque magis mori. 1. Cor. 1.
 Eundem ſedere ad dextram Dei in cœlis, ſcribit Rom. 6.
 Coloffenſibus, atque etiam alibi. Hæc autem nobis
 proponuntur ad fidem iuſticiæ, & ad ſalutem, ad
 remiſſionem peccatorum & ſpem uitæ ſempiter-
 næ, iuxta hæc: Qui prædeſtinauit nos filios ado- Eph. 1.
 ptiuos per IESVM CHRISTVM in ſeſe, ſicut
 ipſius bona uoluntas fuit, ad laudem gloriæ gratiæ
 ſuæ, qua nos gratioſos reddidit in dilecto, in quo ha-
 bemus redemptionem per ſanguinem ipſius, re-
 miſſionem peccatorum, ſecundum diuitias gratiæ
 eius, qua copioſus fuit erga nos omni ſapientia &
 intelligentia, declarato nobis myſterio uoluntatis
 ſuæ, pro beneplacito ſuo, propoſuit ſibi ad diſpen-
 ſationem plenitudinis temporum, conſummare u-
 niuerſa in Chriſto, tam cœleſtia quàm terrena in
 ipſo, in quo etiam nos ſorte lecti ſumus & c. Neque
 eſt alia ſpes propoſita ſalutis, neq; nomen ullū præ-
 ter hoc, quod ſequi in appetitione regni cœleſtis
 & expectatione uitæ ſempiternæ poſſimus. Que

PVERILIS DOCTRINA

est, ut ipse ait Christus, cognosse patrem, & quem ille misit Iesum Christum, id est, salutarem Regem. Qui autem filium uidet, is uidet & patrem. Non enim nouit illum quisquam nisi filius, & cui hic ostendere uoluerit. Quapropter fide maxima & totamente incumbemus, & applicabimus nostram omnem spem atque fiducia, & uniuersam rationem salutis commitemus huic Christo, in quo adherentes, uel cum quo potius coniunctos, nihil est omnium rerum malarum, quod inuisos Deo nos reddere ualeat, ut disputat Paulus Romanis scribens. Cum hoc iusti, innocentes, sancti, denique beati & immortales futuri sumus. Hanc autem fidem & tot bonorum spem excitat & fouet in cordibus credentium spiritus sanctus Deus. Idem autor omnium bonorum & munerum, quae diuinitus conferuntur hominibus, missus ad consolandum, instruendum, defendendum, ad patrocinium & aduocationem piorum, unde & πᾶσι καὶ ἁγίοις uocatur. Haec autem doctrina & usus illius in ecclesia exercetur: sic enim nominatur coetus & conuentus credentium Christo, seu fidelium. Et ea quidem catholica, id est, integra & uniuersalis, ut conuenticula sectarum, quae haereses nunc nominantur, exclusae esse intelligamus. Itaque D. Paulus sic ait, Timotheo scribens: Ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei uersari, quae est Ecclesia, columna & firmamentum ueritatis. In hac enim pro-

ponitur

ponitur et cōfertur remissio peccatorū in terris, id est, q̄ benignus et propicius Deus sit in hac uita, & est sanctorū omnium cōmune quoddam. Et mortuis resurrectio, inque uitam reuersio promittitur, omninoq; sempiternitas post mortem, qua pij et fideles fruuntur cū Christo in cœlis, impij & infideles affligantur in igne perpetuo flagrante.

DE SACRAMENTIS.

Omnino intelligendum, hanc distinctionem à nobis proponi tantummodo docendi causa, non quòd nouitatem aliquam introducere, sed ut rem, de qua loquimur, à pueris melius intelligi & certius perspicari uelimus. Quòd autem publica ea uocauimus, quæ essent ministerij ecclesiastici, ita est accipiendum, non oportere hæc temere quasi extraordinaria functione aut peculiari quadam autoritate geri. Nam si intra domos, ita re poscente, aut absolutur confitens peccata sua, aut corpus & sanguinem Christi sumit, administrante presbytero, aut eo cuius est in ecclesia functio, res publice geritur non priuatim. Sed & necessitas permittit priuatū usum omni tempore atque loco, ut auditum est.

DE ABSOLVTIONE.

Absolutio est duplex: Nam & generaliter absoluantur audientes Euangeliū, credentes huic, quod est uerbū remissionis peccatorū. Specialiter aut sua omique peccata remittuntur, uel occulta uel manife

PVERILIS DOCTRINA

sta, cōfidenti. Manifestorum quondam publica pœnitentia postea censurarum nomine dicta fuit. Et Christus ipse specialiter absoluit, cū alios, tum mulierē peccatricem, plorantē ad pedes suos. Est autē signum confessio ueri sensus peccati, & cordis perterriti conscientia perpetratorum facinorū. Quæ saluberrimæ res turpissimis superstitionibus polluta est, quas tamen ipsas salutare illius usum nobis eripere non sinemus.

DE EVCHARISTIA.

Hoc loco, ut in omnibus fidei articulis, sapientiam et rationem humanam iubeamus eum honorē habere Verbo Dei, ut sileat. Habemus igitur Verbum, hoc teneamus, huic credamus, ipsi permittamus totam rem, & tantum scire uelimus, quantum illi eloqui uisum. Credamus igitur esse uerum, quod dixit Christus, panē esse corpus, uinū sanguinem, & ueritati libenter et religiose assentiamur, discamusque non contendere, neque disceptando prophanare sanctissimas res, sed usum illarum cognoscere atque exercere.

DE CRUCE.

Omnino assuescemus, non interpretari in partem iræ & indignationis aduersas res, neque ueniat nobis in afflictionibus in mentem, quantum malissimus meriti, neque ulcisci Deum atque punire tantāquam infestum nobis scelera et flagicia nostra; sed esse

esse quidem hæc peccati damna et pœnas, nobis tamen nõ magis ab irato Deo immitti, quàm grauissimas et immensas afflictioes, quas sustinuit charissimus & dilectissimus filius illius. Omnino autẽ est periculi & discriminis plena uita, quæ in perpetuis degitur bonæ fortunæ successibus, ut exemplum Polycratis Samij Tyranni docet. Et est omnino uoluntas Dei, ut castigemur & affligamur, cum in tota uita, tum in ætate leuiore, imbecilibus adhuc animis. Itaque uos pueri & uerborũ & uerberum correptiones æquo animo pati à magistris debetis, tanquàm ministris uoluntatis diuinæ, & delictis uestris, non castigantibus, quasi illi uos oderint, irasci. Quid enim ait Solomon, ut nos quidẽ fecimus? Qui non castigas petulantes uerbere natos

Ca. 13.

Quid mihi dicis? amo. Vere amor hic odiũ est.

Stulticia est tenere nunquàm non insita menti,

Et alibi.

Vis hac corda uacent? exime uerberibus.

Ca. 22.

Quisquis amas, age, pergetuũ uel uerbere natum,

Cap. 23.

Corripere, instantem res fugat ista necem.

Si bene pulsaris, uitam, immineat licet orco,

Eripies, tantum stirpea uirga potest.

Nihil his opus, nullusq; locus erat, si non peccaretur, nunc quia multũ & assiduo peccatur, multum his & assiduo opus & ubique locus est.

DE BONIS OPERIBVS.

Vtinam iam tandem minus esset disputationum

PVERILIS DOCTRINA

siquidē dignus esset qui exaudiretur, sic demū ut impetraret quod petebat, nō est hoc cōueniens Christi ane doctrine, in qua gratuita est remissio peccatorum, et omnia beneficia diuina sunt misericordiae.

QVIA TVVM EST REGNVM.

Quae est gloria opinione hominū prae diuina gloria non dedecus? Valeant Reges, potentes, nobiles, qui ab hoc glorioso Deo recedunt, uel qui illi aduersantur, & fideles oppugnant. Nos autem sciamus, esse in caelis qui sine fine regnet, qui possit omnia, cuius gloria totum mundum illustret. Haec est illa, quae, ut Paulus ait, inconspexam uirtutem diuinitatis operibus illius declarauit. Tollamus oculos in caelum, aspiciamus Solem, lunam, stellas, iam perfundemur lumine gloriae illius. O infelices, qui tū quoq; non agnoscent autorem & regem illorū, neq; propriā gloriam Deo tribuēt. In perditū. n. sensum ruent, ut D. Paulus docuit, & supplicijs horrendis impietatis afficiētur. Quod extremū malum malorū omniū auertat à nobis, quē adoramus, Deus caelestis pater Domini nostri Iesu Christi & noster A-

Habetis à nobis dictata Christianismi, (men. & puerilē quandam pietatis doctrinā. In qua si uos multum & diligenter exercueritis, nō uereor ne uos poeniteat unq̄ studij uestri. Collegimus. n. ea, quibus animi rudes ad Christianismum institui possent simpliciter, nihil inculcauimus alienum, nouitate

etiam

etiam nõ necessariã uitauimus. Hæc enim nõ habet locum in eo genere doctrine, quod est præceptorũ & instructionis uitæ atq; morum. Nam uetustissimi hoc modi optimũ est, neq; ulla uirtuti aptior oratio quàm cõmunis omnium. Quid ego autem dicam de Christianismo? cuius tota ratio non humana sapientia cõstat, sed diuinitus ostenditur. Multi affectantes famam singularis intelligentiæ, nunc mirificis uerbis & sentencijs abhorrentibus explicare student fidẽ & Christianam pietatem: nonnullis ea tantũ placent, quæ ipsi peperisse sibi uidentur, neq; aliunde quicq; sumunt quod usurpent nisi prius mutatum. Qui utriq; faciunt periculose: nã & illi sæpe absurditate expositionis ueritatẽ rerum obscurant atq; subuertunt: hi aliorũ uerissima tradita plerunque deprauant, tum uero perniciosos sæpe de rebus minutiss. tumultus excitant. Quod si cogitarent, q̃ & scelerata & abominabilis res sit commotio & offensio in religione animorũ, profecto cauerent, ne uel ipsi ullarũ turbarum autores fuisse, uel mutationũ importunitate, bonorũ mentes perturbasse existimarẽtur. Sed nos cogitemus in his difficillimis temporibus de se quisq; atq; sentientes recte & uiuentes laudabiliter, pietate fidei, et actionum bonitate Deo satisfaciamus, in persuasione misericordiæ & gratiæ illius per IESVM CHRISTVM, in quo semper acquiescimus, cui adharebimus, huius capitis membra. Diximus autẽ primum de ipsa do-

PVERILIS DOCTRINA

Trina fidei generaliter. Postea leges tractauimus,
 ut poenitentia excitaretur, fractis que & contritis
 animis adhiberetur apta medicina Euangelij. Dix-
 imus & de quibusdam operibus consecratis pec-
 culiariter Verbo Dei, quæ sanè omnia sacramenti
 nomine appellauimus, in quibus & de ijs quæ bo-
 na opera uocant, & de oratione prolixius disserui-
 mus. Hæc uos qui audiuiſtis nolite contemnere, sed
 cū ipsa doctrinæ ueritas, tum ordo uobis gratus sit.
 Videtis .n. q̄ multi passim in religione Christiana
 errores serantur, q̄ omnis ratio illius confundatur.
 Inter hæc optimarū artium atq; humanitatis studia
 colite, neque stultorum hominum uel imperitia uel
 peruersitas ab illis uos abstrahat. Sinite dementes
 aliò properare, ferte contemnere illos hæc atq; ir-
 ridere, credite mihi, maximū est supplicium hæc ani-
 mi cæcitas in tanta luce diuinorum beneficiorum:
 sed ipsi etiam sentient in sera recordatione amissæ
 fælicitatis suæ, & perpetuo dolore animi ob negle-
 ctâ bona. Verum satis uel nimium potius uerborum
 est, quare finem faciam, & ad ea quæ audi-
 stis, rebus exprimenda, ad agendum,
 ad faciendum, ad experien-
 dum uos dimittam.

Non locutores sed executores
 legis iusti sunt.

FINIS.



